

Kiusaamisen ehkäiseminen

Opas tukioppilasohjaajalle



Mannerheimin Lastensuojeluliitto on avoin kansalaisjärjestö, joka edistää lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia. MLL:n tavoitteena on lapsiystävällinen Suomi.

MLL tuntee perheiden arjen ja tarjoaa eri elämäntilanteissa vertaistukea, monipuolista vapaaehtoistoimintaa sekä osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Suomen suurimpaan lastensuojelujärjestöön kuuluu 86 000 jäsentä, 547 paikallisyhdistystä, 10 piirijärjestöä ja keskusjärjestö.

Vuosittain

- Yläkouluissa toimii noin 11 000 MLL:n tukioppilasta, internetissä nuoria tukevat verkkotukioppilaat eli verkk@rit.
- Nuortennetissä vierailee 650 000 eri kävijää, yhteensä 850 000 käyntiä.
- Lasten ja nuorten puhelin ja netti vastaa noin 17 000 puhelun, nettikirjeeseen ja chat-keskusteluun.
- Vanhempainpuhelin ja Vanhempainnetin kirjepalvelu vastaa lähes 1 800 yhteydenottoon.
- 850 MLL:n kouluttamaa lastenhoitajaa työskentelee lähes 5 000 perheessä.
- 2 500 MLL:n kouluttamaa tukihenkilöä tekee työtä perheiden ja nuorten parissa.
- MLL ylläpitää yli 650 perhekahvilaa, joissa kokoonnutaan noin 380 000 kertaa.
- MLL:ssa toimii noin 150 vertaisryhmää ja muuta aikuisten ryhmää.
- MLL:n kerhoissa käydään lähes 400 000 kertaa.
- MLL järjestää koulujen alkaessa Hyvä alku koulutielle- ja Hyvä alku yläkouluun -kampanjat, joilla tavoitetaan noin 50 000 ekaluokkalaista ja 50 000 seitsemäsluokkalaista vanhemmat.

MLL tarjoaa kaikenikäisille mahdollisuuden osallistua työhön lasten hyväksi. MLL:n toiminnan perusta on paikallinen vapaaehtoistoiminta.

mll.fi

Julkaisija

Mannerheimin Lastensuojeluliitto
Toinen Linja 17
00531 Helsinki
mll.fi

Käsikirjoitus

Jenni Helenius

Kiitokset

Elina Rautiainen, Jenny Saksola, Paula Aalto, Elina Hartikainen, Anna-Kaisa Hiedanniemi, Eeva Oksanen, Marie Rautava

Oppaaseen on nostettu tekstejä ja tehtäviä seuraavista MLL:n aiemmista materiaaleista:

Helenius, J., Kilpiäinen, L., Pihlaja, K., Snellman-Aittola, M., Suomalainen, S., Rahja, R., Tantu, U. 2018. Tukioppilastoiminnan opas.

Järvi, N., Kilpiäinen, L., Rahja, R. & Helenius, J. Mediakasvatus.

Markkanen, E. 2017. Oppilaiden osallisuus ja kiusaamisen ehkäisy.

Markkanen, E. & Repo, J. 2016. Power of Peers. Bullying Prevention in the Digital Age.

Pihlaja, K. & Posa, T. 2015. Välittävät vertaiset. Tukioppilaat oppilashuollon apuna.

Tallgren, S. 2013. Kaikille kaveri. Opas nuorten yksinäisyyden ehkäisemiseen. 2013.

Tehtäväkortit, <http://www.mll.fi/tehtavakortit>

Ulkoasu

Hahmo

Taitto

Tarja Petrell

Valokuvat

Antti Ranki, Jani Laukkanen, Colourbox



Sisällys

Tukioppilasohjaajalle | s. 4

Oppaan tarkoitus ja käyttö | s. 5

Kiusaamiseen liittyviä käsitteitä | s. 6

Koulun keinoja puuttua kiusaamiseen | s. 7

Kiusaamisessa on monta osapuolta | s. 9

Tehtävät tukioppilaiden roolin kehittämiseksi

Osio 1. Tukioppilaiden rooli kiusaamisen vastaisessa työssä | s. 11

Osio 2. Tukioppilaat edistävät turvallista ilmapiiriä | s. 17

Osio 3. Tukioppilaat tukevat kiusaamista kokeneita | s. 21

Osio 4. Tukioppilaat ohjaavat keskusteluja nettikiusaamisesta | s. 25

Lähteet | s. 30

Liitteet | s. 31

Tukioppilasohjaajalle

Kiitos, kun ohjaat tukioppilasryhmääsi, annat aikaa nuorille ja autat heitä ideoimaan koulussanne ajankohtaista toimintaa. Tukioppilaiden tehtävänä on toimia vertaistukena muille oppilaille, vaikuttaa koulun asioihin sekä lisätä koulun aikuisten ja oppilaiden yhteistyötä. He rakentavat myönteistä ja yhteisöllistä ilmapiiriä esimerkiksi ryhmäyttämällä oppilaita, järjestämällä tapahtumia ja käyttäytymällä itse huomaavaisesti.

Tukioppilastoimintaa kuvataan tarkemmin MLL:n Tukioppilastoiminnan oppaassa ja Tukioppilaan työvihossa. Tämän oppaan avulla voitte tarkastella ja kehittää tukioppilaiden roolia koulunne kiusaamisen vastaisen työn suunnitelmassa.

Vastuu kiusaamiseen puuttumisesta on koulun aikuisilla. Oppilaita tarvitaan kuitenkin mukaan turvallisen ilmapiirin rakentamiseen. Kiusaamisen ehkäiseminen on yksi tukioppilastoiminnan perinteisimmistä tavoitteista. Se on tukioppilaiden mukaan myös vaativaa. He kaipaavat kiusaamisen ehkäisemiseen koulutusta ja yhteistyötä koulun aikuisten kanssa. Tukioppilaan tehtävä ei ole ratkaista kiusaamistilanteita, mutta he voivat kertoa niistä koulun aikuisille ja puuttua huomaamaansa loukkaavaan kohteluun.

Tukioppilaiden on tärkeää rohkaista muita puhumaan kiusaamisesta ja puuttumaan siihen. MLL:n hyvinvointikyselyn (2021) mukaan kiusaamista kokeneista yläkoulun oppilaista 75 prosenttia kertoi saaneensa muilta oppilailta tukea ja 88 prosenttia heistä koki, että siitä oli ollut apua.

Esimerkiksi:

- 39 prosenttia hyötyi toisen oppilaan kanssa juttelemisestä ja ajan viettämisestä.

- 18 prosenttia hyötyi siitä, että toinen oppilas auttoi hänet pois kiusaamistilanteesta.
- 29 prosenttia hyötyi siitä, että toinen oppilas lähetti rohkaisevia viestejä.

Kiusaamista kokeneille oppilaille muiden oppilaiden avussa on merkittävää kokemus siitä, että toinen oppilas huomaa hänet ja välittää. Välittämisen ilmapiiriä on tärkeää tukea. Tukioppilaat ja koulun henkilökunta voivat yhdessä herättää oppilaiden myötätuntoa kiusaamista kokeneita kohtaan ja kertoa, mitä jokainen voi tehdä auttaakseen. Tässä oppaassa oppilaita rohkaistaan puuttumaan jo pienempäänkin loukkaavaan ja häiritsevään käyttäytymiseen.

Perusopetuksen lähtökohtina ovat lapsen ja nuoren edun ensisijaisuus, elämän ja ihmisoikeuksien kunnioitus sekä ihmisarvon loukkaamattomuus ja yhdenvertaisuus. Kuulluksi tuleminen, osallisuus ja mahdollisuus olla mukana yhteisön hyvinvoinnin rakentamisessa vahvistavat oppilaan kokemusta omasta merkityksestään. Opetushallitus julkaisi vuonna 2020 oppaan kiusaamisen vastaisen työhön oppilaitoksissa. Myös siinä korostetaan yhteistyötä koulun henkilökunnan, oppilaiden ja vanhempien välillä. Kannustamme pohtimaan sitä, miten tukioppilastoiminta voi koulussanne olla suunnitelmallisesti osa tätä yhteistyötä.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto



Oppaan tarkoitus ja käyttö

Tämä opas toimii 1) tukioppilaiden jatkokoulutusmateriaalina kiusaamisen ehkäisemisestä ja siihen puuttumisesta, 2) suuntaviivoina tukioppilasohjaajalle, hänen työparilleen ja koulun johdolle siinä, miten yhteisöllinen oppilashuolto ja tukioppilaat voivat tehdä yhteistyötä kiusaamiseen ja myönteiseen kouluilmapiiriin liittyvissä asioissa.

Oppaan osiossa 1 kuvataan tukioppilaiden ja oppilas- huollon yhteistyötä. Osioissa 2–4 on tehtäviä tukioppilaiden koulutukseen sekä tehtäviä, joita tukioppilaat voivat tehdä nuorempien oppilaiden kanssa oppitunneilla. Tukioppilaiden muille ohjattavaksi tarkoitetut tehtävät on merkitty erikseen. Voitte koota tehtävistä kullekin oppilasryhmälle sopivan ja ajankohtaisen kokonaisuuden.

Osio 1. Tukioppilaiden rooli kiusaamisen vastaisessa työssä	Osio 2. Tukioppilaat edistävät turvallista ilmapiiriä	Osio 3. Tukioppilaat tukevat kiusaamista kokeneita	Osio 4. Tukioppilaat ohjaavat keskusteluja nettikiusaamisesta
Tukioppilaiden kirje oppilashuoltotyöryhmälle Oppilaiden kokemusten kartoittaminen ja työpajat Tukioppilaat osana koulun kiusaamisen vastaista suunnitelmaa Kiusaamistilanteesta kertominen aikuisille	Koulurauhapäivä omassa koulussa Turvallinen ilmapiiri Koulunvaihtaja tutuksi Tunnistatko kiusaamisen tai rikoksen?	Mitä tukioppilaat voivat tehdä kiusaamistilanteessa? Kurjia tilanteita koulussa Yksinäinen penkki Tänään ruokalassa	Nettikiusaamisen puu Stop nettikiusaamiselle Vakavuusmittari Vihapuheen roolit Empatiaa netissä Asiallinen kommentti vai ei? Loukkaava kohtelu koulussa ja netissä



Valmenna tukioppilaat pitämään oppitunteja

Järjestäkää tukioppilaille 2–6 tunnin mittainen jatkokoulutus. Keskustelkaa aluksi siitä, mitä kiusaaminen on. Voitte käyttää taustatietona tämän oppaan ensimmäisiä lukuja ja osioiden aloituslukuja, joissa on kohta ”Kerro tukioppilaille ainakin tämä”. Koulutuksen pituus riippuu siitä, montako eri tehtävää harjoittelette ohjaamaan muille oppilaille.

Jakakaa sen jälkeen oppilaat pienryhmiin. Jokainen ryhmä valitsee yhden kiusaamisen ehkäisemiseen liittyvän tehtävän tästä oppaasta tai MLL:n tehtäväkorteista.

Ryhmät ohjaavat vuorotellen tehtävän muille. Antakaa palautetta jokaiselle ryhmälle. Miettikää yhdessä, miten tehtävää voisi purkaa osallistujien kanssa. Mitä on tärkeää sanoa heille tehtävän jälkeen?

Vinkki:

– Osoitteesta → mll.fi/tehtavakortit voit etsiä lisää ryhmällesi sopivia tehtäviä aiheen, keston ja kohderyhmän mukaan.

Kiusaamiseen liittyviä käsitteitä

Kiusaaminen tarkoittaa sitä, että muut ihmiset tekevät toiselle jotakin ilkeää tahallaan ja toistuvasti. Kiusatun on vaikea puolustautua. Kiusaaminen voi olla esimerkiksi haukkumista, tönimistä, ilkeitä tai vähätteleviä ilmeitä, ulkopuolelle jättämistä, juoruilua tai tavaroiden rikkomista. Kiusaamisessa on usein mukana useita ihmisiä: joku kiusaa toista, muut joko menevät mukaan kiusaamiseen, puolustavat kiusattua tai eivät tee mitään.

Loukkaava kohtelu tarkoittaa satunnaisia ilkeitä puheita ja ilmeitä, ulkopuolelle jättämistä, jona ohittelu tai ilkeitä someviestejä, jotka ei välttämättä toistu, mutta tuntuvat pahalta. Jos ilkeisiin puheisiin ja tekoihin ei puututa, ilmapiiristä voi tulla epä mukava ja turvaton. Loukkaava kohtelu voi myös johtaa kiusaamiseen.

Väkivalta on fyysisen voiman tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön. Väkivalta voi johtaa esimerkiksi kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen tai kehityksen häiriytymiseen. Väkivalta voi olla myös henkistä, kuten alistamista, eristämistä tai kontrollointia.

Syrjivää kiusaamista on esimerkiksi ulkonäköön, sukupuoliin, ihonväriin, kieleen, etnisyyteen, perheeseen, vammaisuuteen vai uskontoon liittyvä kiusaaminen.

Häirintä on esimerkiksi kommentteja toisen ulkonäöstä, tungettua, pelottelua, seksuaalista vihjailua, koskettelua tai muuta epämiellyttävää, kuten nolaamista ja haukkumista muiden kuullen.

Kiusaaminen rikoksena. Kiusaamistapauksiin voi sisältyä rikokseksi luokiteltavia tekoja, kuten kunnianloukkaus, salakatselu tai -kuuntelu, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen, identiteettivarkaus, pahoinpitely, vahingonteko, laitton uhkaus, vainoaminen, viestintärauhan rikkominen tai kotirauhan rikkominen. Alle 15-vuotias ei joudu rikosoikeudelliseen vastuuseen, mutta on silti vahingonkorvausvelvollinen. Lastensuojelu selvittää kiusanneiden tai väkivaltaan syyllistyneiden alaikäisten tilanteen.

Nettikiusaaminen on esimerkiksi ilkeitä kommentteja ja kuvia, uhkauksia tai muuta toisen ihmisen nolaamista tai pelottelua sosiaalisessa mediassa, peleissä tai muualla netissä. Nettikiusaaminen voi olla myös tällaisen haitallisen sisällön jakamista tai tykkäämistä, jolloin se leviää entistä laajemmalle.

Vihapuhe on viestintää, joka levittää tai lietsoo vihaa yhtä ihmistä tai ihmisryhmää vastaan: kirjoituksia, kuvia, symboleja, musiikkia, piirroksia ja elokuvia. Sananvapauteen ei kuulu, että voi loukata muiden ihmisten tai ihmisryhmien oikeuksia. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston mukaan vihapuhe voi liittyä esimerkiksi ihonväriin, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen. Vihapuhe voi olla laitonta yhdenvertaisuuslain pykälän 14 nojalla.



Koulun keinoja puuttua kiusaamiseen

Koulussa kiusaamisen ehkäisemisen ja siihen puuttuminen perustuvat useisiin peruskoulua ohjaaviin asiakirjoihin. Esimerkiksi Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) edellytetään, että koulukohtaisessa oppilashuoltosuunnitelmassa sovitaan, miten epäasialliseen käytökseen, kiusaamiseen, väkivaltaan, rasismiin ja syrjintään puututaan. Koulujen tulee myös julkaista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat ja seurata niiden avulla koulun toimintaa (Opetushallitus 2015, 2020).

Kouluissa rakennetaan oppilaita osallistavaa, yhdenvertaista ja turvallista toimintakulttuuria sekä sovitaan kiusaamiseen, syrjintään ja loukkaavaan kohteluun puuttumisen käytännöistä. Tarvitaan opettajien, oppilashuollon, nuorisotyön, oppilaiden ja vanhempien yhteistyötä sekä koulun ulkopuolisia ammattilaisia, esimerkiksi kouluväkivaltatilanteissa poliisia ja lastensuojelua.

Rehtori vastaa koulun toiminnan suunnittelusta. Henkilökunta on tärkeää perehdyttää siihen, miten yksittäisessä kiusaamistilanteessa käydään tarvittavat keskustelut, miten sovitut asiat kirjataan ja miten seurataan, ettei kiusaaminen jatku. Opetushallituksen Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa -oppaassa (2020) on ohjeita toimenpiteistä.

Kiusaamisen vastaisten suunnitelmien toimivuus riippuu siitä, toimivatko koulun aikuiset johdonmukaisesti suunnitelman mukaan koko koulun, luokan ja yksittäisten oppilaiden tasolla. Jos aikuiset toimivat eri tavalla, oppilaat voivat tulkita, että joku aikuinen oikeastaan hyväksyy kiusaamisen. Esimerkki pitkäkestoisesta kiusaamista ehkäisevästä toimenpideohjelmasta on KiVa Koulu.

Yhdessä tehdyt selkeät säännöt ja sopimukset lisäävät turvallisuutta. Kiusaamista ja syrjintää voidaan ehkäistä yhdenvertaisuuskäytännöillä, tunnistamalla ja purkamalla syrjiviä normeja ja luomalla moninaisuutta arvostavaa ilmapiiriä.

Kiusaamisen taustalla voi olla piilonormeja, eräänlaisia sanattomia sopimuksia siitä, miten yhteisössä voi toimia. Esimerkki: koulun säännöissä sanotaan, että kiusaaminen on kiellettyä. Oppilas kiusaa, mutta muut eivät uskalla puolustautua, koska arvelevat, että muut ihailevat häntä. Silloin piilonormiksi on muodostunut kiusaajan valta-asema, vaikka hän toimii vastoin koulun sääntöjä.

Ryhmyttämisestä ja turvallisesta ilmapiiristä tulee huolehtia läpi lukuvuoden. Kun ryhmän dynamiikka muuttuu, saattaa alkaa uudenlaisia kamppailuja vallasta ja suosittuudesta. Kiusaamista esiintyy usein myös koulunvaihdon yhteydessä ja siksi on tärkeää huolehtia siitä, että koulunvaihtaja tutustuu muihin oppilaisiin myös aikuisen ohjauksessa.



Oppilaat eivät aina kerro kiusaamisesta

Hyvinvointikyselyyn vastanneista, kiusaamista ja loukkaavaa kohtelua kokeneista oppilaista:

- 39 prosenttia kertoi, että koulun aikuiset eivät tiedä siitä.
- 26 prosenttia kertoi aikuisten puuttuneen niin, että siitä oli apua.
- 13 prosenttia kertoi aikuisten puuttuneen, mutta siitä ei ollut apua.
- 10 prosenttia kertoi aikuisten jättäneen kiusaamisen huomiotta, mutta toivoisi heidän puuttuvan siihen.
- 12 prosenttia kertoi aikuisten jättäneen kiusaamisen huomiotta ja se oli ok.

Mitä oppilaat toivovat opettajilta?

Ilmapiiristä: Opettajien toivotaan tutustuttavan oppilaita toisiinsa, ohjaavan ymmärtämään erilaisuutta ja yhdenvertaisuutta sekä huolehtimaan tilanteiden turvallisuudesta niin, että jokainen uskaltaisi olla oma itsensä. Opettajien toivotaan olevan enemmän näkyvillä ja juttelemassa oppilaille välitunneilla. Luokkatilanteen keskusteluilmapiirin turvaamiseksi opettajan pitäisi huolehtia siitä, ettei kukaan naura väärille vastauksille.

Säännöistä: Opettajien toivotaan valvovan sääntöjen noudattamista ja antavan riittävät sanktiot niiden rikkomisesta. Nuoret myös korostivat tasa-arvoisen kohtelun merkitystä.

Kiusaamistilanteissa opettajia odotetaan kuuntelevan kaikkien osapuolten näkökulmat ja vanhemmille ilmoittamista pidetään tärkeänä. Opettajien toivotaan hoitavan kiusaamistilanteet ”loppuun asti”.

Lähde: MLL:n hyvinvointikysely, 2021 (katso liite 1).

Pohdittavaksi

- Miten koulussanne varmistetaan opettajien johdonmukainen toiminta kiusaamisen tultua tietoon?
- Miten koulunne toimintamallista kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kerrotaan opettajille, oppilaille ja vanhemmille?
- Missä tilanteissa oppilailla on mahdollisuus kertoa kokemastaan tai näkemästään kiusaamisesta tai loukkaavasta kohtelusta?
- Millaisia kanavia oppilaalla on kertoa kiusaamisesta? Osa uskaltaa tulla puhumaan aikuisen kanssa, mutta osalle olisi helpompaa kirjoittaa. Tavoittaako oppilas luokanvalvojan, rehtorin, kuraattorin ja terveydenhoitajan kiireellisesti, jos hän kokee esimerkiksi muiden oppilaiden uhkaavan väkivallalla? Voisiko koulun ilmoitustaululle lisätä QR-koodin, josta pääsee lomakkeeseen, jolla ilmoittaa kiusaamiseen liittyvistä havainnoista?



Kiusaamisessa on monta osapuolta

Kiusaaminen on ryhmäilmiö, jossa joku tai jotkut haluavat valtaa ryhmän sisällä ja säilyttää oman kaveripiirinsä. Omaa asemaa vahvistetaan kiusaamalla muita, joskus siksikin, että pelätään itse kiusatuksi joutumista. Kiusaavat pyrkivät osoittamaan, että joku on jollakin tapaa erilainen kuin muut. Usein he saavat muita mukaan sulkemaan hänet ulos ryhmästä.

Kiusaaminen ei ole kiusatuksi tulleen syy. Kiusaamisen kohteeksi voi valikoitua kuka vaan, mistä tahansa muiden keksimästä syystä, ja silloin kiusaaminen voi tuottaa muille näennäistä yhteisöllisyyttä kiusatun kustannuksella. Siksi kiusaamistilanteiden silminnäkijöiden voi olla vaikea päättää, puolustaisivatko kiusattua, nauraisivatko tai osoittaisivatko kiusaamiselle hiljaista hyväksyntää.

Oppilaasta voi tuntua vaikealta mennä kertomaan kiusaamisesta aikuiselle, jos on esimerkiksi itse aiemmin osallistunut kiusaamiseen. Aina tarvitaan ensimmäinen rohkea, joka ottaa asian puheeksi. Sen jälkeen muidenkin on helpompaa sanoa, että eivät hyväksy kiusaamista. Koulussa tarvitaan kanavia, joiden kautta aratkin oppilaat uskaltavat kertoa aikuiselle kiusaamisesta.

Kiusaamistilanteessa otetut roolit eivät ole pysyviä. Joku, jota on joskus kiusattu, saattaa toisessa tilanteessa kiusata

muita tai kiusaamiseen osallistunut päätyä itse kiusatuksi. On tärkeää tarkastella jokainen kiusaamistilanne: mitä juuri tällä kertaa tapahtui ja kuinka kukin toimi.

Kiusaamistilanteita sovittelleen Aseman Lapset ry:n tiimin vinkki on kääntää keskustelun logiikka ”kuka teki mitä?” -kysymyksestä kohti kysymystä ”mitä on tapahtunut?” Ketkä liittyvät tilanteeseen ja miten tapahtumat ovat vaikuttaneet heihin? Mitä tarvitaan, että asia saadaan ratkaistua? Näin päästään puhumaan käyttäytymisestä, joka on haavoittavaa ja joka täytyy lopettaa. Kun kiusaamistilannetta selvitetään, vanhemmat tarvitaan usein mukaan huolehtimaan siitä, että kiusaaminen oikeasti loppuu.

Kiusaaminen on riski kaikille osapuolille. Tutkimusten mukaan kiusatut kokevat välittömiä ja pitkäaikaisia vaikutuksia, kuten ahdistusta, kielteistä minäkuvausta, huonoa itsetuntoa, masennusta ja joskus itsetuhoisuutta. Myös kiusaamiseen osallistuneilla lapsilla on muita suurempi riski masentua ja kiusaaminen vaikuttaa haitallisesti myös sivustakatsojiin.

Kiusatuksi tullut tarvitsee tukea. Tarvitaan aikuinen, joka huomaa lapsen ahdingon, kuuntelee häntä ja tekee yksityiskohtaisiakin käytännön järjestelyjä, jotta kiusaaminen loppuisi. Väkivaltaan liittyvissä tilanteissa se



tarkoittaa selvittämis- ja seurantakeskustelujen lisäksi kriisivaiheessa koko arkipäivän miettimistä lapsen näkökulmasta. Miten lapsen turvallisuus taataan välitunneilla ja koulumatkalla? Kuka aikuinen on saatavilla? Kuinka tuetaan toipumista? Kun on tullut yhteisöstä ulos suljetuksi ja nolatuksi, on vaikeaa palauttaa luottamuksensa samaan yhteisöön. Tarvitaan kokemuksia hyväksytyksi tulemisesta oppilaiden joukossa ja aikuisten johdonmukaisuudesta turvallisuudesta huolehtimisessa.

Kiusaavat oppilaat tarvitsevat rajoja, tukea ja ohjausta. Heille on tärkeää kertoa, miten ja miksi he kiusatessaan tekivät väärin. Joskus on kyse ajattelemattomuudesta tai epäonnistuneesta yrityksestä ottaa kontaktia ja nolostumisesta kostaminen. Oppilaalla voi myös olla omia haasteita, kuten perhelantteeseen tai mielenterveyteen liittyviä tuen tarpeita, joita hän purkaa muihin oppilaisiin.

Oppilaat tarvitsevat tietoa siitä, mistä saa apua

Tiedottakaa koulussa avoimesti kiusaamiseen puuttumisen käytännöistä ja vastuuhenkilöistä. Usein kiusatun mielestä pahinta on kokemus siitä, että kukaan ei välitä, vaan kaikki tuntuvat olevan joko mukana kiusaamisessa tai välinpitämättömiä.

Kiusatuksi tuleminen ja ilman ystäviä jääminen uhkaavat monella tavalla kouluun kiinnittymistä. Sen lisäksi, että oppilas jätetään oppilasyhteisön ulkopuolelle, hän saattaa saada muita negatiivisemmän kokemuksen yhteistyöstä opettajan kanssa.

Tutustu taulukossa oleviin lukuihin siitä, miten kiusaamista ja ilman ystävää jääneet ovat kokeneet vuorovaikutussuhteen opettajien kanssa. (Lähde: MLL:n hyvinvointikysely 2021, katso liite 1)

	On kiusattu (%)	Ei ole ystävää koulussa (%)	Ei ole kiusattu, on ystävä koulussa (%)
Opettajat ovat kiinnostuneita siitä, mitä luokassa tapahtuu oppilaiden välillä.	55	59	70
Opettajat pystyvät auttamaan ja tukemaan oppilaiden välisiin suhteisiin liittyvissä ongelmissa.	48	49	61
Opettajat kohtelevat meitä tasapuolisesti ja reilusti.	46	53	65
Opettajat rohkaisevat minua ilmaisemaan mielipiteeni opitunnilla.	48	50	63
Saan opettajilta myönteistä palautetta säännöllisesti.	49	49	62

Osio 1. Tukioppilaat kiusaamisen vastaisessa työssä

Koulun kiusaamisen vastaisessa työssä on useita vaihteita. Tässä oppaassa ne määritellään seuraavasti: 1) kiusaamista ja yksinäisyyttä ehkäisevän toimintakulttuurin rakentaminen, 2) kiusaamisen tunnistaminen, 3) kiusaamiseen puuttumisen käytännöt sekä kiusaaminen loppumisen seuranta ja varmistaminen sekä 4) kiusaamistilanteiden jälkeen eri osapuolten saama tuki.

Tukioppilaat voivat olla kiusaamista kokeneiden tukena eri vaiheissa. Heidän keskeisin tehtävänsä on olla mukana rakentamassa myönteistä toimintakulttuuria ja toiset huomioiva käyttäytymistä. He vahvistavat osallisuutta järjestämällä muiden oppilaiden toivomaa toimintaa ja ottamalla myös muita mukaan ideoimaan ja tekemään itse.

Tukioppilailla voi olla rooli myös kiusaamiseen puuttumisen käytännöissä. Kun koulussa on erikseen sovittu, että tukioppilailla on lupa kertoa huomaamastaan kiusaamisesta tai yksin jäämisestä koulun aikuisille, kiusaamistapaukset saattavat tulla aikuisten tietoon varhaisemmassa vaiheessa.

Varsinainen kiusaamiseen puuttuminen ja tilanteiden seuranta on koulun aikuisten vastuulla. Tukioppilailla voi kuitenkin olla rooli siinä, että kiusaamista kokenut otetaan mukaan erilaiseen toimintaan. Pienillä asioilla voi tukea: esimerkiksi istumalla joskus ruokalassa viereen tai viettämällä välitunnin hänen kanssaan jutellen.

Tukioppilasohjaaja huolehtii siitä, että koulussa tiedetään, mitä tukioppilaat tekevät kiusaamiseen puuttumiseksi ja miksi. Yhteistyö koulun johdon ja yhteisöllisen oppilas-

huollon kanssa voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lukukauden alkaessa tukioppilaat ja oppilashuollon edustajat tapaavat toisensa ja sopivat, miten ja kenelle tukioppilaat voivat kertoa, jos huomaavat kiusaamista tai jos heitä huolestuttaa jonkun oppilaan yksinäisyys.

On tärkeää, että oppilashuollossa tiedetään, ketkä ovat tukioppilaita, ja että tukioppilaat tuntevat riittävän hyvin oppilashuollon henkilöstöä uskaltaakseen tulla kertomaan heille kiusaamisesta. Kun tukioppilaat tietävät, mitä oppilashuollossa tehdään, he voivat kertoa asioista myös muille oppilaille ja rohkaista heitä kertomaan kiusaamisesta.

Tukioppilaille olisi apua siitä, jos koulun kiusaamiseen puuttumisen prosessista olisi lyhyt esittelyteksti ja vaikkapa kaavio, video, infograafi tai sarjakuva. Tukioppilaiden on tärkeää tietää, miten aikuiset toimivat, kun kiusaamista ilmenee ja miten selvittely etenee. Tapausesimerkit auttavat ymmärtämään prosessia.

Joka vuosi yhteisöllisen oppilashuollon kannattaa sopia henkilökohtaisesti yhteistyöstä sen hetkisten tukioppilaiden kanssa. Kun tukioppilas itse kokee, että koulun aikuiset ovat huomanneet hänet ja arvostavat yhteistyötä hänen kanssaan, hänen on myös turvallisempaa ja helpompaa olla aktiivinen.

i Oppilaiden osallisuutta koulun kiusaamisen vastaisessa työssä kuvataan myös liitteessä 2.

EHKÄISY: toteuttaa	TUNNISTAMINEN: huomaa	PUUTTUMINEN: ottaa puheeksi	TOIPUMISEN TUKI: huomioi kiusattua
<p>Suunniteltua:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ryhmäyttäminen – kummiluokkatunteja – välituntitoimintaa – teemapäiviä – tapahtumia <p>Arjessa rakentaa myönteistä ilmapiiriä:</p> <ul style="list-style-type: none"> – moikkaa muille – ”kaikki mukaan” – näyttää koulua koulunvaihtajille jne. 	<p>Ryhmätilanteessa:</p> <ul style="list-style-type: none"> – myönteisen keskustelun – häiritsemisen – ulkopuolelle jättämisen <p>Yleisesti kouluarjessa:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Miten myönteisesti muita kohdellaan? – Missä tilanteissa esiintyy ulossulkemista tai loukkaavaa kohtelua? – Miten turvallinen ilmapiiri on ruokalassa ja välitunneilla? 	<p>Selkeä kiusaaminen tai loukkaava kohtelu</p> <p>→ jos uskaltaa, puuttuu heti tilanteessa/auttaa kiusatun pois tilanteesta</p> <p>→ kysyy kiusatulta, toivooko tämä apua</p> <p>→ tieto henkilökunnalle</p>	<ul style="list-style-type: none"> – moikkailee kiusatuksi tulleelle, kysyy joskus kuulumisia, istuu viereen – jos mahdollista, tutustuttaa yksin jätetyn tai kiusatuksi tulleen muihin samanikäisiin oppilaisiin, joista arvelee voivan tulla hänelle kavereita – jos huomaa kiusaamisen jatkuvan, kertoo henkilökunnalle
Edellytys: hyvä keskusteluyhteys koulun henkilökunnan ja tukioppilaiden välillä			

Kerro tukioppilaille ainakin tämä

- Tukioppilaiden tärkein tehtävä kiusaamiseen ehkäisemisessä on luoda turvallista ilmapiiriä, tutustuttaa oppilaita toisiinsa ja järjestää myönteistä kouluilmapiiriä edistäviä tapahtumia ja toimintaa.
- Tukioppilaiden on tärkeää tietää, miten koulussa puututaan kiusaamiseen ja keille aikuisille voi kertoa, jos huomaa kiusaamista.
- Tukioppilaat voivat huomioida yksin olevia, puuttua loukkaavaan kohteluun ja huomioida oppilasta, jota on kiusattu.

Ideoita yksinäisten oppilaiden tukemiseen

- **Virikevälitunnit:** esimerkiksi koristeiden tekemistä koulun juhliin, askartelua tai muuta vastaavaa.
- **Kahvila / tukarihuone / muu paikka,** johon välitunnilla voi mennä vain yksin, ei kaverin kanssa, ja jossa tarjolla on lautapelejä, kirjoja ynnä muuta.
- **Tukioppilaiden kännykkälataamo:** paikka, jossa voi ladata puhelimen ja jutella tukioppilaiden kanssa.
- **Välituntikioski,** josta voi lainata peli- tai liikuntavälineitä ja tukioppilaan välituntikaveriksi.
- **Frendivälkät:** neljä tukioppilasta kutsuu neljä 7.-luokkalaista välitunnilla jonkin toiminnon pariin.
- **Liikuntavälkät:** tanssivälitunti, ulkona letkajenkkaa, hippaa, polttopalloa tai muuta liikuntaa, johon on helppoa mennä mukaan.



Tehtävät

- Tukioppilaiden kirje oppilashuoltotyöryhmälle
- Oppilaiden kokemusten kartoittaminen ja tulosten käsittelemisen työpajat
- Tukioppilaat osana koulun kiusaamisen vastaista suunnitelmaa
- Kiusaamistilanteesta kertominen aikuisille

Tuki-
oppilaiden
ja aikuisten
yhteistyö

Tehtävä-
kortti 316

Tukioppilaiden kirje oppilashuoltotyöryhmälle

Tavoite: Kertoa oppilashuoltotyöryhmälle siitä, mitä tukioppilaat tekevät turvallisen ilmapiirin luomiseksi ja kiusaamisen ehkäisemiseksi.

Tehtävä: Kirjeen kirjoittaminen.

Tila: Luokkatila tai vastaava.

Tarvikkeet: Kirjepohja tulostettuna tai tietokone vapaamuotoista kirjoittamista varten.

Aika: 30–45 minuuttia.

Avatkaa MLL:n tehtäväkortti 316 osoitteessa → mll.fi/tehtavakortit. Tutustukaa ohjeisiin siitä, mitä teidän kannattaisi kertoa tukioppilastoiminnan tämän vuoden suunnitelmistanne oppilashuoltotyöryhmälle.

Keskustelkaa yhdessä siitä, mistä ajankohtaisista asioista haluaisitte kertoa. Kirjoittakaa kirje ja lähettäkää se oppilashuoltotyöryhmän jäsenille.

Sopikaa sen jälkeen tapaaminen, jossa tutustutte oppilashuoltotyöryhmän työhön ja esittäydytte heille.

Oppilaiden kokemusten kartoittaminen ja tulosten käsittelemisen työpaja

Tavoite: Käsitellä oppilaiden kokemuksia kiusaamisen ehkäisemisestä koulussa.

Tehtävä: Työpaja.

Tila: Luokkahuone tai vastaava.

Tarvikkeet: Kyselyn tulokset tiivistettynä ja jaoteltuna kolmeen teemaan. Kysymykset ryhmätöitä varten, tietokone ja tykki tai muu vastaava.

Aika: 90 minuuttia.

Toteuttakaa kyselytuloksista keskustelemisen työpajat ensin oppilaille, sitten henkilöstölle.

MLL:n Hyvinvointikysely, KiVa Koulu -kysely, Hyvinvointiprofiili tai koulujen omat kiusaamista ja kouluilmapiiriä kartoittavat kyselyt tuottavat tietoa oppilaiden kokemuksista. Niiden tuloksista on tärkeää keskustella henkilöstön ja oppilaiden kanssa. Samalla kuullaan, miten oppilaat kokivat kyselyn, olivatko kysymykset ymmärrettäviä ja herättikö kysely keskustelua jälkikäteen.

Oppilaiden työpaja toteutetaan ensin, koska sieltä viedään terveiset henkilöstön työpajaan. Kummankin työpajan kesto on 1,5 tuntia. Tavoitteena on sekä keskustella oppilaille tehdyn kyselyn tuloksista että ideoida koulun toiminnan kehittämistä.

Muista eettisyys tulosten esittelyssä ja työpajan toteutuksessa. Oppilaat ovat vastanneet kyselyyn luottamuksellisesti. Vastauksissaan he saattavat tuoda esiin kipeitä ja henkilökohtaisia asioitaan.

Ennen työpajaa:

1. Laadi yhteenveto tuloksista niin, että vastaajat pysyvät anonyymeina. Varmista, ettei vastaaja ei ole tunnistettavissa avovastausten kirjoitustyylistä.
2. Pohdi, miten esittelet kyselytulokset niin, että oppilaat ymmärtävät ne.
3. Sopikaa kouluyhteisössä ja kertokaa oppilaille rehellisesti, mihin osallistumisella pyritään ja mihin heillä on mahdollisuus vaikuttaa. Näennäiseksi jäävä osallistuminen lannistaa.
4. Kerro oppilaille, että työpajassa tarkoituksena on keskustella yleisesti siitä, miten koulussa viihtymistä ja hyvää yhteishenkeä voi edistää. Kenenkään ei tarvitse kertoa, miten itse on vastannut kyselyyn.

Työpajan aikana:

- Vältä esitellessäsi tulkintojen tekemistä (VAIN joka kolmas oppilas... JOPA puolet oppilaista...). Anna osallistujien itse tehdä tulkintoja siitä, mikä on vähän tai paljon. Keskusteluvaiheessa voit kertoa myös omia näkemyksiäsi.
- Kerro oppilaille, miksi kirjaat keskustelua ylös ja mitä muistiinpanoille tehdään.
- Kerro oppilaille, miten heidän kehittämisideoitaan edistetään ja miten he saavat tietoa prosessin etenemisestä.

Tuki-
oppilaiden
ja aikuisten
yhteistyö



Oppilaiden työpaja. Oppilaiden työpajan voi järjestää esimerkiksi koulun tukioppilasryhmälle ja oppilaskunnan hallitukselle tai kutsua mukaan edustajia eri luokilta. Mukaan kannattaa pyytää myös muutama aikuinen kirjaamaan keskustelua ja olemaan mukana pienryhmissä.

Tarkoituksena on pohtia: Miten kyselyn tuloksista ilmi tulleet asiat näkyvät koulun arjessa? Miten koulussa suhtaudutaan oppilaisiin, jotka kertovat havaitsemastaan loukkaavasta kohtelusta opettajille? Naureskellaanko luokassa toisten väärille vastauksille? Millaisissa tilanteissa on mahdollisuus tutustua muihin oppilaisiin? Tietävätkö oppilaat, mitä he voivat tehdä, jos huomaavat kiusaamista tai joutuvat mukaan kiusaamistilanteisiin?

Mitä	Miten	Kesto
Osallistujien esittäytyminen ja lämmittelyleikki	Esittäytymiskierros esimerkiksi heittämällä palloa osallistujalta toiselle.	10 min
Aloitus	Esittele työpajan tavoitteet, kulku ja työskentelytavat. Työpajan säännöt: Luottamuksellisuus. Kaikkien mielipiteiden kunnioittaminen. Vuoropuhelu. Sopikaa, kuka kirjaa työpajan keskustelujen pääkohdat muistiin.	5 min
Kyselyn tulosten esittely ja yhteiset tulkinnat	Esittele yhteenveto tuloksista. Jaa se kolmeen osaan, joista jokaisesta osasta 5 minuuttia on tulosten esittelyä ja 5 minuuttia keskustelua: Mistä tulokset kertovat? Miten oppilaiden vastauksissaan kertomat asiat näkyvät koulun arjessa? Kirjatkaa tekemänne pohdinnat esimerkiksi Wordiin niin, että pystyt näyttämään ne kaikille pienryhmille seuraavassa tehtävässä.	30 min
Toimenpiteiden ideointi	Jaa osallistujat pienryhmiin. Sopikaa, että ryhmä saa valita yhden kolmesta tulosten esittelyn aiheista. Tehtävänä on keskustella: 1) Mitä asiaa koulussa olisi hyvä seuraavaksi kehittää. 2) Kirjoittakaa 1–3 toteutusideaa isolle paperille / Padletille / Jamboardiin.	20 min
Yhteenveto	Pyydä ryhmiä esittelemään toteutusideansa. Keskustelkaa niistä. Pyydä muita oppilaita täydentämään ideoita: mitä olisi tärkeää ottaa huomioon. Lopuksi äänestäkää ja valitkaa 3–5 ryhmätöissä keksittyä toteutusideaa, jotka esitellään koulun henkilöstölle. Kiitä lopuksi osallistujia. Kerro heille, miten heille tiedotetaan siitä, miten koulun henkilöstö on käsitellyt työpajassa tuotettuja kehittämisideoita.	25 min



Henkilöstön työpaja. Keskustelkaa koulun käytännöistä tulosten ja oppilaiden työpajan tuottamien ideoiden perusteella.

Miten oppilaat käytännössä voivat tulla kertomaan kiusaamisesta? Mitkä asiat ovat kiusaamisesta kuulleen aikuisen vastuulla? Miten kiusaamistilannetta käsitellään? Keitä kutsutaan mukaan? Keneltä kiusaamista käsittelevä työntekijä saa tukea? Miten oppilashuolto on mukana? Miten kiusaamistilanteet ja niiden ratkaisut sekä sovitut asiat kirjataan? Miten seurataan, ettei kiusaaminen jatku?

Mitä	Miten	Kesto
Osallistujien esittäytyminen ja lämmittelyleikki	Esittäytymiskierros esimerkiksi heittämällä palloa osallistujalta toiselle.	10 min
Aloitus	Esitle työpajan tavoitteet, kulku ja työskentelytavat. Työpajan säännöt: Luottamuksellisuus. Kaikkien mielipiteiden kunnioittaminen. Vuoropuhelu. Sopikaa, kuka kirjaa työpajan keskustelujen pääkohdat muistiin.	5 min
Kyselyn tulosten esittely ja yhteiset tulokset	Esitle yhteenveto tuloksista sekä oppilaiden omassa työpajassaan tekemät kehittämisideat. Jaa esitys kolmeen osaan, joista jokaisesta osasta 5 minuuttia on tulosten esittelyä ja 5 minuuttia keskustelua: – Mistä tulokset kertovat? Miten oppilaiden vastauksissaan kertomat asiat näkyvät koulun arjessa? Kirjatkaa tekemänne pohdinnat esimerkiksi Wordiin niin, että pystyt näyttämään ne kaikille pienryhmille seuraavassa tehtävässä.	30 min
Toimenpiteiden ideointi	Jaa osallistujat pienryhmiin. Sopikaa, että ryhmä saa valita yhden kolmesta tulosten esittelyn aiheista. Tehtävänä on keskustella: 1) Mitä asioita koulussa olisi oppilaiden ehdotusten perusteella hyvä seuraavaksi kehittää? 2) Mitä muutoksia käytännössä pitäisi tehdä? Kirjoittakaa muistiinpanot isolle paperille / Padletille / Jamboardiin.	20 min
Yhteenveto	Pyydä ryhmiä esittelemään kehittämis ehdotuksensa. Keskustelkaa niistä. Valitkaa 1–5 toteutusideaa, joiden toteuttamismahdollisuuksia ryhdytään selvittämään. Kiitä lopuksi osallistujia. Kerro (tai pyydä rehtoria kertomaan) heille, miten heille ja oppilaille tiedotetaan siitä, miten työpajassa tuotettuja kehittämisideoita käsitellään jatkossa.	25 min

Tukioppilaat osana koulun kiusaamisen vastaista suunnitelmaa

Tavoite: Tarkastella koulun kiusaamisen vastaista suunnitelmaa oppilaiden osallisuuden näkökulmasta.

Tehtävä: Työpaja.

Tila: Luokkahuone tai vastaava.

Tarvikkeet: Koulun kiusaamiseen vastainen suunnitelma.

Aika: 45 minuuttia.

Taustaa: Sopikaa rehtorin kanssa, että hän tulee mukaan kehittämään suunnitelmaa kanssanne. Kutsukaa oppilashuoltoryhmä, tukioppilaat ja vanhempainyhdistyksen edustajat yhteiseen työpajaan. Työpajan voi ohjata rehtori tai tukioppilasohjaaja yhdessä tukioppilaiden kanssa.

Tuki-
oppilaiden
ja aikuisten
yhteistyö

Kerro osallistujille, että tehtävänä on tarkastella koulun kiusaamisen vastaista suunnitelmaa pohtien tukioppilaiden, muiden oppilaiden ja vanhempien roolia siinä.

Käykää suunnitelma läpi. Jaa sen jälkeen osallistujat pienryhmiin.

Pyydä ryhmiä keskustelemaan:

1. Mitkä asiat suunnitelmassa on kuvattu onnistuneesti?
2. Mitä suunnitelmassa pitäisi kehittää tai mitä ohjeita tarkentaa?
3. Katsokaa suunnitelmasta, mitä tehtäviä kenelläkin on (esimerkiksi rehtori, oppilashuolto, opettajat, tukioppilaat, muut oppilaat, vanhemmat).
 - 3.a Jääkö suunnitelmaan aukkoja kiusaamisen kohteen ja muiden oppilaiden kannalta?
 - 3.b Millaisia tehtäviä tukioppilailla, muilla oppilailla ja vanhemmilla on suunnitelmassa?
 - 3.c Onko ne määriteltä realistisesti vai pitäisikö niitä muokata?
 - 3.d Onko ne määriteltä yhdessä oppilaiden kanssa?
4. Mitä muita huomioita olette tehneet suunnitelmasta?

Kirjatkaa ryhmien vastaukset muistiin ja keskustelkaa niistä. Pohtikaa, miten koulu voisi kehittää suunnitelmaa keskustelun perusteella.

Kiusaamistilanteesta kertominen aikuisille

Tavoite: Pohtia, miten kiusaamisesta voi kertoa aikuisille.

Tehtävä: Keskustelutehtävä.

Tila: Luokkahuone tai vastaava.

Tarvikkeet: Esimerkkitalanteet ja apukysymykset tulostettuna tai heijastettuna.

Aika: 45 minuuttia.

Kerro osallistujille, että tarkoituksena on harjoitella sitä, miten kertoisitte näkemästänne kiusaamistilanteesta koulun aikuiselle tai kiusatun oppilaan vanhemmalle. Jaa osallistujat pienryhmiin. Anna jokaiselle yksi esimerkkitalanne. Sopikaa, että aikaa on käytettävissä noin 20 minuuttia.

Tuki-
oppilaiden
ohjattavaksi

Tehtävä-
kortti 320

Ryhmän tehtävänä on 1) kirjoittaa enintään 10 virkkeen mittainen kirje, jossa kerrotaan, mitä on tapahtunut, 2) kertoa suullisesti, miten he kertoisivat kyseisestä tapauksesta tai 3) piirtää sarjakuva siitä, miten aikuiselle kerrottaisiin kiusaamistapauksesta.

Apukysymyksiä:

- Kerrotteko tapahtuneesta koulun aikuiselle vai oppilaan vanhemmalle?
- Mitä on tapahtunut?
- Keitä tilanteessa oli mukana?
- Miten tilanne on vaikuttanut heihin?
- Kuka tarvitsee apua?
- Onko uhkana, että kohta tapahtuu taas jotakin?
- Kenen kanssa toivotte aikuisen keskustelemaan ensimmäiseksi?
- Miten sinuun saa yhteyden?

Tilanne 1. Huomaat, että 8. F:n pojat tönivät toisiaan lähes joka välitunti. Naurunremakka kuulostaa välillä aika teennäiseltä. Osa tönii aika kovaa, ja sinusta näyttää siltä, että samoja oppilaita tönitään lujaa ja katsotaan samalla ilkeillä ilmeillä. Olet jo kerran puuttunut asiaan, kun yksi poika tönäistiin metallista naulakkoa päin.

Tilanne 2. Huomaat, että yksi 7. luokan tyttö on aina yksin. Hän ei puhu luokassa mitään, tuijottaa vain pulpettinsa kantta. Saman luokan tytöt kuiskivat hänestä ja tuijottavat häntä. Tänään näit, että pari poikaa esti häntä menemästä vessaan ja kosketteli häntä rintoihin. Tytön katse oli maata kohti niin, että et saanut edes katsottua tyttöä silmiin, saati kysyttyä, haluaako hän apua. Olet huolestunut.

Tilanne 3. Kuulet, että muutama 9.-luokkainen uhkaa hakata erään 8.-luokkaisen iltapäivällä kotimatalla.

Tilanne 4. Huomaat, että kaksi oppilasta on ottanut salaa kuvia kolmannelta. He ovat siirtäneet hänen kasvonsa väärään vartaloon ja tekevät videota, jonka kaikesta päätellen aikovat jakaa.

Tilanne 5. Eräs 8.-luokkainen ilmaisee transsukupuolisuuttaan pukeutumisellaan. Hänen luokkakaveristaan muutama nauraa hänelle. Muut luokkakaverit puolustavat häntä ja sanovat, että jokaisella on oikeus olla sellainen kuin on. Mietit silti, olisiko hyvä, että joku aikuinenkin ottaisi kantaa asiaan.

Keskustellaan:

Pyydä ryhmiä lukemaan muille oma esimerkkitalannekuvauksensa ja se, miten he kertoisivat tilanteesta aikuisille. Pohtikaa, miten itse suhtautuisitte heidän kertomukseensa, jos olisitte kiireisiä aikuisia. Mistä huomaisitte, että asia on tärkeä?

Kiitä lopuksi oppilaita hyvistä pohdinnoista. Kysy peukaloäänestyksellä (kyllä = peukalo ylös, ei = peukalo alas, en tiedä = peukalo keskivälille):

1. Kuka uskaltaisi tarvittaessa kirjoittaa kirjeen, sähköpostin tai wilma-viestin aikuiselle?
2. Kuka mieluummin soittaisi?
3. Kuka haluaisi käydä puhumassa asiasta kasvotusten?

Kerro vielä, että tärkeintä on ottaa asia puheeksi, sen voi tehdä haluamallaan tavalla. Myös nimettömänä voi kirjoittaa viestin koulun aikuiselle, jos muuten ei uskalla.

Osio 2. Tukioppilaat edistävät turvallista ilmapiiriä

Kaikille turvallinen, myönteinen kouluilmapiiri ei synny itsestään. Monet oppilaat löytävät kavereita heti yläkoulun aloittaessaan, mutta osa jää yksin. Yksinäisyys satuttaa. Yksinäisyys voi olla sitä, että ei ole kavereita. Joku taas voi tuntea itsensä yksinäiseksi, vaikka ympärillä olisi kuinka paljon ihmisiä. Yksin olo on valittu omasta halusta, yksinäisyys ei. Noin joka kymmenes nuori kokee itsensä yksinäiseksi. Ulkoapäin ei voi sanoa, onko joku yksinäinen vai ei. Yksinäisyys vaikuttaa kielteisesti itsetuntoon ja itseluottamukseen.

Joskus yksinäisen mukaan pyytäminen on vaikeaa, koska oppilaalla voi olla huonoja kokemuksia aiemmista ihmissuhteista ja hänen voi olla helpompi sanoa ei, koska pelkää taas pettyvänsä. Kannattaa kokeilla uudestaan, ehkäpä seuraavalla kerralla hän uskaltautuu mukaan. Voi myös kysyä, mitä hän haluaisi tehdä yhdessä.

Koulussa kenenkään ei tarvitse olla kaikkien kaveri, mutta muita pitää kohdella hyvin ja tehdä kaikkien kanssa yhteistyötä kouluasioissa. Toiset huomioivan käyttäytymisen edistäminen on tukioppilaiden tärkeimpiä tehtäviä.

Tukioppilaat saavat peruskoulutuksessaan hyviä valmiuksia leikkien ja tehtävien ohjaamiseen. Tukioppilaan työvihossa heille annetaan seuraavanlaisia ohjeita esimerkiksi ryhmätyksiä tai tapahtumia varten:

- Valitkaa tekemistä, johon on helppo osallistua, vaikka ei tuntisi ketään.
- Varmistakaa, että kukaan ei jää ilman paria.
- Huolehtikaa, että parit esittäytyvät toisilleen.
- Valitkaa sellaista tekemistä, jossa ketään ei nolata tai johon osallistuminen ei tuntuisi kenestäkään ahdistavalta.
- Miettikää huolellisesti esimerkiksi ystävänäpäivää: voisiko teemana ollakin tutustuminen yhteen uuteen kaveriin eikä pelkästään nykyisten kavereiden huomioiminen.
- Miettikää etukäteen, miten toimitte, jos joku rikkoo sääntöjä, käyttäytyy epäasiallisesti tai riehuu kesken leikin. Voitte jutella opettajan kanssa etukäteen, mitä sitten tehdään.

Tukioppilaiden peruskoulutuksessa, MLL:n tehtäväkortteissa ja koulurauha-materiaaleissa on paljon hauskoja, iloista ja myönteistä ilmapiiriä tuottavia tehtävä- ja leikki-ideoita, joita tukioppilaat voivat käyttää. Tähän oppaaseen kootut tehtävät ovat kohdennettuja nimenomaan kiusaamisen ehkäisemiseen. On tärkeää, että tukioppilaat myös puhuvat suoraan siitä, että kiusaaminen ei ole hyväksyttävää. Tehtävien avulla pyritään osoittamaan, että kiusaamista mahdollistavien piilonormien olemassaolosta tiedetään ja niitä voidaan yhdessä purkaa.

Tukioppilaille voidaan antaa turvallista ilmapiiriä tukevia tehtäviä lukuvuoden mittaan.

Esimerkiksi:

- 6.-luokkalaisten kierrättäminen koulussa kevään tutustumiskäynnillä
- 7. luokkien ryhmäyttäminen syksyllä
- tukioppilaiden pitämät kummiluokkatunnit 7. luokille muutaman kerran lukuvuoden aikana
- välituntitoiminnan järjestäminen
- tapahtumat ja kampanjat, esimerkiksi moikkauksiin, kaveriviikkoon, hyvinvointipäivä, välituntileikkitehtävät, kierrätyshaastekampanjat
- Koulurauha-ohjelman kuukausitehtävät, esimerkiksi tietovisat, yhteisöllisyyttä edistävät kisat, haastekampanjat ja ulkoiluun liittyvät tehtävät Itse Tehty -projektit (katso MLL:n stipendit toimintaan → mll.fi/itse tehty)

Koulussa on tärkeää keskustella kiusaamista ylläpitävistä asenteista ja myönteistä ilmapiiriä rakentavasta yhteisestä tekemisestä.

- 17 prosenttia kertoi kokeneensa kiusaamista ko. lukuvuonna. Heistä 23 prosenttia ei ollut saanut tukea muilta oppilailta.
- 20 prosenttia oppilaista kokee, että koulussa voi saada arvostusta kiusaamalla tai kohtelemalla muita loukkaavasti.
- 30 prosenttia oppilaista kokee, että koulussa täytyy varoa ja käyttäytyä tietyllä tavalla, ettei tulisi kiusatuksi.
- 7.-luokkalaisista 70 prosenttia toivoo tukioppilaiden järjestävän tapahtumia ja välituntitoimintaa.
- 7.-luokkalaisista puolet toivoo tukioppilailta kiusaamisen ehkäisyä ja yksinäisten huomioimista.

MLL:n hyvinvointikysely 2021

Tukioppilaiden on tärkeää käyttäytyä saamansa luottamuksen arvoisesti. Jos tukioppilas esimerkiksi kiusaakin itse tai häiritsee jatkuvasti luokan työrauhaa, asiasta pitää keskustella vakavasti. Tukioppilas voi korjata virheensä ja pienten töppäysten jälkeen asiat voidaan sopia. Mutta esimerkiksi jatkuvan kiusaamisen vuoksi tukioppilas voidaan erottaa tehtävästään.

Kerro tukioppilaille ainakin tämä

- Tukioppilaiden tärkein tehtävä koulussa on luoda turvallista ilmapiiriä, tutustuttaa oppilaita toisiinsa ja järjestää myönteistä kouluilmapiiriä edistäviä tapahtumia.
- Yhteinen toiminta on tärkeää suunnitella niin, että kaikki voivat osallistua.
- Koulun aikuiset voivat pyytää tukioppilaita ryhmyttämään ja pitämään oppitunteja luokissa.

Tehtävät

- Koulurauhapäivä omassa koulussa
- Turvallinen ilmapiiri
- Koulunvaihtaja tutuksi
- Tunnistatko kiusaamisen ja rikoksen?

Koulurauhapäivä omassa koulussa

Tavoite: Kiinnittää huomio toiset huomioivaan käyttäytymiseen.

Tehtävä: Suunnittelutehtävä.

Tila: Luokkahuone tai vastaava.

Tarvikkeet: Kyniä ja paperia.

Aika: 45–90 minuuttia / kokoontuminen + tapahtumapäivänä käytettävä aika.

Kokoontukaa tukioppilaiden kanssa toukokuussa suunnittelemaan elokuussa toteutettavaa koulurauhapäivää.

Tutustukaa MLL:n nettisivuilla oleviin koulurauhama-
teriaaleihin kuten julistusteksteihin ja lukuvuositehtäviin.
Miettikää, mitä niistä haluaisitte hyödyntää.

Miettikää sitten, miten haluaisitte omassa koulussanne
kiinnittää oppilaiden ja koulun aikuisten huomion
koulurauhaan. Keiden huomion erityisesti haluaisitte
tavoittaa?

Pohtikaa käytettävissä olevaa aikaa: haluatteko tehdä
ison tapahtuman vai pienimuotoisemman hyödyntäen
valmiita materiaaleja. Tutustukaa alla oleviin ehdotuksiin.

Pienin järjestelyin toteutettavia vaihtoehtoja

- Sopikaa, että koulussa luokat katsovat koulurauhan
julistustapahtuman striimattuna omassa luokkassaan tai
saliin kokoontuneina.
- Tukioppilaat lukevat koulurauhan julistuksen
aamunavauksessa.

Lisää toimintaa

- Koulurauhan julistuksen lisäksi opettajat ja tukioppilaat
vetävät purkukeskustelun ja toiminnallisia tehtäviä
luokissa. Tavoitteena on pohtia yhdessä, miksi koulurauha

on meidänkin koulussamme tärkeä asia.

- Tukioppilaat järjestävät koulurauhan julistuspäivänä
välitunneilla tutustumisleikkejä, rastiradan tai muuta
mukavaa tekemistä.
- Tukioppilaat järjestävät koulurauhan julistamisen jälkeen
moikkauspäivän.

Monissa kouluissa järjestetään myös isompia
koulurauhataapahtumia. Jos suunnittelette sellaista,
voitte käyttää apuna Tukioppilaan työvihon sivulla
36 tai Tukioppilastoiminnan oppaan sivulla 55 olevaa
suunnittelupohjaa.

Koulurauha-ohjelma on MLL:n, Poliisihallituksen,
Opetushallituksen, Folkhälsanin ja Suomen
Vanhempainliiton yhteinen ohjelma, jonka
tavoitteena on koulu yhteisön hyvinvoinnin ja
turvallisuuden edistäminen.

Ohjelman keskeisiä periaatteita ovat oppilaiden
osallisuus, yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen –
ilon ja innon tuominen koulutyöhön. Tavoitteena
on, että kaikilla koulu yhteisön jäsenillä on koulussa
hyvä olla ja että ketään ei kiusataisi, kukaan ei jäisi
yksin ja jokainen oppilas voisi kokea olevansa oman
koulu yhteisönsä tärkeä ja hyväksytyt jäsen.

Oppimista tukeva, turvallinen ja toimiva
koulu vaatii aktiivista työtä ympäri lukuvuoden.
Koulurauha-ohjelmaa on Suomessa toteutettu
vuodesta 1990 alkaen.

Sen keskeinen osa on elokuussa toteutettava
valtakunnallinen koulurauhan julistustapahtuma,
joka striimataan niin, että kaikki koulut voivat
halutessaan seurata tapahtumaa. Lisäksi Koulurauha-
ohjelman nettisivuilla julkaistaan vuosittain uusi,
oppilaiden tekemä julistusteksti, jota koulut voivat
käyttää myös omissa tapahtumisissaan. koulurauha.fi

Tuki-
oppilaiden
ohjattavaksi

Tehtävä-
kortti 321

Turvallinen ilmapiiri

Tavoite: Pohtia sivustakatsojan
roolia ja vastuuta kiusaamistilanteessa.

Tehtävä: Janatehtävä.

Tila: Luokkahuone, käytävä, ulkotila tai
muu vastaava.

Tarvikkeet: Maalarinteippiä, naru tai
muu tapa merkitä jana.

Aika: 15–30 minuuttia.

Tee lattiaan maalarinteipillä jana tai merkitse jana koulun
pihalle esimerkiksi kartioilla.

Aloita tehtävä pienellä lämmittelyllä. Pyydä osallistujia
menemään seisomaan janalle siihen kohtaan, mihin aikaan
he heräsivät aamulla. Toiseen ääripäähän sovitaan aikaisin ja
toiseen myöhään.

Pyydä osallistujia keskustelemaan vieruskaverien
kanssa, jotta he asettuisivat tarkasti oikean järjestykseen
heräämisajankohdan perusteella.

Tuki-
oppilaiden
ohjattavaksi

Tehtävä-
kortti 319

Kerro, että tässä tehtävässä on tarkoituksena keskustella toiset huomioivasta käyttäytymisestä ja loukkaavasta kohtelusta koulussa. Kerro, että luettelet kohta väittämiä. Jos joku on samaa mieltä, hän siirtyy janan vasemmanpuoleiseen päähän. Jos taas on eri mieltä, hän siirtyy oikeanpuoleiseen päähän. Jos mielipide on jotakin ääripäiden väliltä, osallistuja siirtyy keskivälille sen mukaan, onko hän kuitenkin hieman enemmän samaa vai eri mieltä. Eri väittämien kohdalla voit kysyä muutamalta osallistujalta, miksi he valitsivat juuri sen kohdan janalta.

Muistuta vielä, että tässä tehtävässä jokainen miettii rohkeasti omaa mielipidettään, eikä tarvitse mennä muiden mukana.

Väittämät

Lämmittelyväittämät:

- Tykkään herätä aikaisin.
- Koulumatkani on sopivan mittainen.

Ilmapiiriin ja muiden huomioimiseen liittyvät väittämät:

- Tuntuu hyvältä, kun joku tervehtii koulussa.
- Olisi tärkeää tutustua oman opiskeluryhmän muihin oppilaisiin.
- Koulussa saa olla rauhassa yksin, jos haluaa.
- Joskus koulussa jää yksin, vaikka ei haluaisi.
- Koulussa on helppoa olla oma itsensä.
- Jonossa ohittaminen harmittaa.
- Luokassa on helppoa saada puheenvuoro, jos haluaa.
- On hyvä, että opettaja jakaa ryhmätöiden ryhmät valmiiksi.

Kiusaamistilanteisiin liittyvät väittämät:

- Jos kaverini kiusaisi jotakuta ja yllyttäisi minua kiusaamaan, niin kiusaisin myös.
- Usein ajatellaan, että oppilaiden riehumistilanteet eivät ole kiusaamista, mutta ne voivat olla sitä.
- Kiusaaminen on vallankäyttöä.
- Kiusaamistilanteiden selvittämisessä pitäisi kuulla kaikkia osapuolia.
- Kerran kiusaaja on aina kiusaaja.
- Kiusaajan pitäisi keskittyä pitämään huolta omista asioistaan.
- Kiusatun pitäisi puolustautua.
- Toista koskettaessa pitää varmistaa, että se on hänelle ok.
- Töniminen on väkivaltaa.
- Koulussa pitää varoa ja käyttäytyä tietyllä tavalla, että ei tulisi kiusatuksi.
- Joskus koulussa tuntuu siltä, että jotkut ihailevat niitä, jotka kiusaavat muita.

Yhteenvetoväittämät:

- Koulun aikuisilla on vastuu siitä, että kaikilla on turvallista koulussa.
- Oppilaat voivat itsekin vaikuttaa siihen, että kaikilla on turvallista koulussa.

Kun kysyt oppilailta perusteluja siihen, miksi he ovat menneet janalla juuri siihen kohtaan, jossa ovat, anna tarvittaessa myös palautetta vastauksista. Tuo esille se, että jokainen voi vaikuttaa myönteiseen ilmapiiriin olemalla muille reilu.

Kiusaamisesta kuuluu kertoa ja siihen puuttuminen on oikein. Kiusaamistilanteet eivät aina ole yksiselitteisiä. Joskus kyse on alun perin molemminpuolisesta loukkaavasta kohtelusta, mutta lopulta jommallekummalle tulee tosi kurja olo. Kiusaaminen on usein vallankäyttöä, jolla saadaan myös muut mukaan osoittamaan, että joku ei heidän mielestään kuulu joukkoon tai että muut eivät pidä hänestä.

Jokaisella on oikeus käydä koulua rauhassa. Toiseen ei esimerkiksi saa koskea varmistamatta, että se on hänelle ok. Töniminen ja muu välituntitilanteissa yleinen sählääminen ei tunnu kaikista mukavalta. Vastuu siitä, että kaikilla on koulussa turvallista, on aikuisilla. Kohtelemalla muita hyvin, oppilaat voivat itse vaikuttaa siihen, että kaikilla on koulussa hyvä olla. Turvaton ilmapiiri ei ole kenellekään hyväksi. Kiusaamisesta koituu haittoja ja seurauksia sekä kiusatuksi joutuneille että kiusanneille itselleen.

Vinkki

- Voit halutessasi lisätä väittämien loppuun jonkun hauskan ja keventävän väittämän. Esimerkiksi: Mielestäni nyt olisi aika lähteä välitunnille.

Koulunvaihtaja tutuksi

Tavoite: Huomata keinoja tukea koulunvaihtajaa.

Tehtävä: Keskustelutehtävä.

Tila: Luokkahuone tai vastaava.

Tarvikkeet: Keskustelukysymykset tulostettuna tai sähköisinä.

Aika: 30–45 minuuttia.

Tehtävässä eläydytään kesken lukuvuoden koulua vaihtavan oppilaan asemaan.

Jaa oppilaat ryhmiin. Jaa heille kysymykset A ja B ja pyydä kirjaamaan vastaukset paperille, Jamboardiin, Padlettiin tai post-it-lapuille. Kerro, minkä verran aikaa keskusteluun on käytettävissä. Ryhmäkeskustelun jälkeen purkakaava vastaukset yhdessä. Jos olette koonneet vastaukset sähköiselle alustalle, tarkastelkaa niitä sieltä. Paperille kirjoitetuista vastauksista voitte tehdä yhteenvedon.

Keskustelukysymykset:

- A. Jos itse vaihtaisit koulua kesken vuoden, miten toivoisit muiden oppilaiden ja opettajien huomioivan sinut? Mitä et toivoisi?
- B. Kun kouluunne tulee uusi oppilas, muista kaksi asiaa:
 - 1) Vaikutat tulijaan. Se, miten puhut hänelle tai osoitat eleilläsi asenteesi häntä kohtaan, joko lisää tai vähentää hänen turvallisuudentunnettaan.

Tuki-
oppilaiden
ohjattavaksi

Tehtävä-
kortti 322

Kun haluat, että hän tuntee itsensä tervetulleeksi, mitä sanot, mitä teet?

- Mistä asioista olisi tärkeää kertoa hänelle, jotta hänen olisi helpompi tutustua kouluun ja muihin oppilaisiin?
- Mitä kysyisit häneltä? Mitä pyytäisit häntä kertomaan itsestään?
- Mitä et ainakaan sanoisi?

2) Vaikutat muihin oppilaisiin. Se, miten puhut uudesta oppilaasta muille, vaikuttaa myös muiden asenteisiin häntä kohtaan.

- Kun haluat, että hänet otetaan ystävällisesti vastaan, miten puhut uudesta oppilaasta muille oppilaille? Mitä myönteisiä asioita voisit sanoa tai tehdä?
- Mitä et sanoisi tai tekisi?
- Mitä sanoisit, jos joku suhtautuu torjuvasti uuteen oppilaaseen?

Vinkki

- Tämä tehtävä on myös tukioppilaan työvihossa.

Tunnistatko kiusaamisen tai rikoksen?

Tavoite: Pohtia, mitä jokainen voi tehdä kiusaamistilanteessa.

Tehtävä: Keskustelutehtävä.

Tila: Luokkahuone tai vastaava.

Tarvikkeet: Omat puhelimet tai koulun tabletit, joilla pääsee tekemään testin Nuortennetistä.

Aika: 30–45 minuuttia.

Ottakaa puhelimet tai tabletit esille. Menkää osoitteeseen nuortennetti.fi/testit.

1. Tehkää testi: "Mitä tekisit, jos huomaisit kiusaamista?"
2. Keskustelkaa sen jälkeen tuloksista. Mitä ajatuksia testi herätti? Kuinka helppoa on puuttua kiusaamiseen? Mitä miettisit, ennen kuin menet sanomaan jotakin kiusaamistilanteessa?
3. Tehkää testi "Tunnistatko rikoksen?"
4. Keskustelkaa sen jälkeen tuloksista. Mitä ajatuksia testi herätti? Mitä jäi mieleen siitä, mitkä asiat ovat rikoksia? Kenelle ilmoittaisitte, jos epäilisitte rikoksen tapahtuneen? Entä kenelle ilmoittaisitte, jos kyse ei olisi varsinaisesti rikoksesta, mutta loukkaavasta kohtelusta tai kiusaamisesta?

Muistuttakaa, että rikosepäilyistä on tärkeää tehdä poliisille rikosilmoitus. Sen voi tehdä netissä osoitteessa → poliisi.fi/tee-rikosilmoitus. Jos on hätätilanne, soita yleiseen hätänumeroon 112.

Kiusaamisesta voi kertoa koulun aikuisille, esimerkiksi opettajalle, kouluohjaajalle, nuorisotyöntekijälle, kuraattorille, terveydenhoitajalle tai psykologille. Myös omille vanhemmille kertomisesta voi aloittaa ja pyytää heiltä apua asian puheeksi ottamisessa koulun aikuisten kanssa.



Osio 3. Tukioppilaat tukevat kiusaamista kokeneita

Kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että vertaisohjaus vähentää kiusaamista, jos aikuiset ohjaavat toimintaa suunnitelmallisesti. MLL:n selvityksissä tukioppilastoiminnan on todettu toimivan parhaiten kiusaamisen ehkäisyssä, jos tukioppilaat ja oppilashuolto tekevät ainakin jonkin verran yhteistyötä. Käytännössä esimerkiksi lukukauden alkaessa tukioppilaat ja oppilashuollon edustajat tapaavat toisensa ja sopivat, miten ja kenelle tukioppilaat voivat kertoa, jos huomaavat kiusaamista tai jos heitä huolestuttaa jonkun oppilaan yksinäisyys. Olisi tärkeää, että oppilashuollossa tiedetään, ketkä ovat tukioppilaita, ja että tukioppilaat tuntevat riittävän hyvin oppilashuollon henkilöstöä uskaltaakseen kertoa heille kiusaamisesta.

MLL:n hyvinvointikyselyn mukaan 89 prosenttia kiusaamista huomanneista tukioppilaita oli puuttunut kiusaamistilanteeseen. Heistä useimmat (69 prosenttia) kertoivat jutelleensa kiusaamista kokeneen kanssa, lähettäneensä hänelle viestin tai viettäneensä hänen kanssaan aikaa. Lähes yhtä moni (66 prosenttia) oli kertonut kiusaamisesta aikuiselle tai auttanut kiusattua kertomaan itse aikuiselle tai auttanut kiusatun pois tilanteesta (65 prosenttia).

Ne, jotka eivät puuttuneet, kokivat tilanteen vaikeaksi tulkita, epäilivät osaamistaan tai jaksamistaan, olivat huolissaan muiden reaktioista ja päätyemisestä itsekin kiusaamisen kohteeksi, olivat välinpitämättömiä tai joku muu oli jo auttanut tai apua ei otettu vastaan.

MLL:n hyvinvointikyselyssä kysyttiin yläkouluikäisten näkemyksiä tukioppilastoiminnasta. 7.-luokkalaisista 30 prosenttia koki, että voisi mennä puhumaan tukioppilaan kanssa, jos jokin asia vaivaisi mieltä. Tulos on hyvä, sillä tukioppilaat eivät aina ole ennestään 7. luokan oppilaille tuttuja, ja silti moni voisi kertoa heille huolistaan. Huolista keskustellaan ensisijaisesti omien vanhempien, kavereiden tai koulun aikuisten kanssa.

Tukioppilaat kokevat saavansa muita enemmän tietoa siitä, miten koulussa puututaan kiusaamiseen.

88 prosenttia kertoi, että hänelle on riittävästi tietoa siitä, miten aikuiset auttavat selvittämään kiusaamistilanteet koulussa.

95 prosenttia kertoi tietävänsä, mitä voi tehdä, jos jotakuta kiusataan koulussa.

89 prosenttia tukioppilaita oli tehnyt jotakin huomattessaan kiusaamista.

Kerro tukioppilaille ainakin tämä

- Jos näet loukkaavaa kohtelua, puutu siihen. Ellet uskalla mennä väliin kiusaamistilanteeseen, voit jutella jälkikäteen kiusaamista kokeneen kanssa ja kysyä, haluaisiko hän apua. Jos tilanne huolestuttaa sinua, kerro siitä koulun aikuisille. Älä jää yksin huolen kanssa. Tilanteen selvittäminen on koulun aikuisten vastuulla.
- Kiusaamista kokeneesta voi tuntua siltä, että kukaan ei välitä hänestä. Siitä on paljon apua, jos tervehdit häntä ja käyt joskus juttelemassa. Voit myös koettaa tutustuttaa häntä muihin oppilaisiin. Vaikka heti ei pääsisi ystäväystymään, on jo hyvä alkua, että pääsee juttelemaan jonkun kanssa ihan tavallisista asioista ja tulee nähdyksi myönteisellä tavalla. Ystävällinen hymy ja tervehtiminen merkitsevät paljon.
- Tukioppilaiden on tärkeää tietää, miten koulussa puututaan kiusaamiseen ja keille aikuisille voi kertoa, jos huomaa kiusaamista. Jos huomaat, että kiusaaminen jatkuu, vaikka sen selvittely on koulussa saatu päätökseen, kerro asiasta koulun aikuisille.

Tehtävät

- Mitä tukioppilaat voivat tehdä kiusaamistilanteissa?
- Kurjia tilanteita koulussa
- Yksinäinen penkki
- Tänään ruokalassa



Mitä tukioppilaat voivat tehdä kiusaamistilanteissa?

Tavoite: Pohtia kiusatun tukemista prosessin eri vaiheissa.

Tehtävä: Työpaja.

Tila: Luokkatila tai vastaava.

Tarvikkeet: Tukioppilas kiusatun tukena -kuvio tulostettuna tai heijastettuna. Keskustelukysymykset tulostettuna tai heijastettuna. Muistiinpanovälineet ryhmille.

Aika: 45 minuuttia.

Kerro tukioppilaille ja mukana oleville oppilashuollon työntekijöille, että tarkoituksena on keskustella siitä, millaisissa tilanteissa tukioppilaat voivat auttaa kiusaamista kokeneita.

Jaa osallistujat ryhmiin niin, että jokaisessa ryhmässä on mukana yksi aikuinen. Anna jokaiselle ryhmälle kaavio tulostettuna tai heijasta se näkyviin niin, että jokainen näkee tekstin.

Sopikaa, että ryhmällä on keskustelu-aikaa noin 20 minuuttia. Pyydä ryhmiä kirjaamaan keskeisiä asioita muis-

tiin. Kysy ryhmiltä lopuksi, millaisia huomioita ne tekivät kaaviosta keskustellessaan.

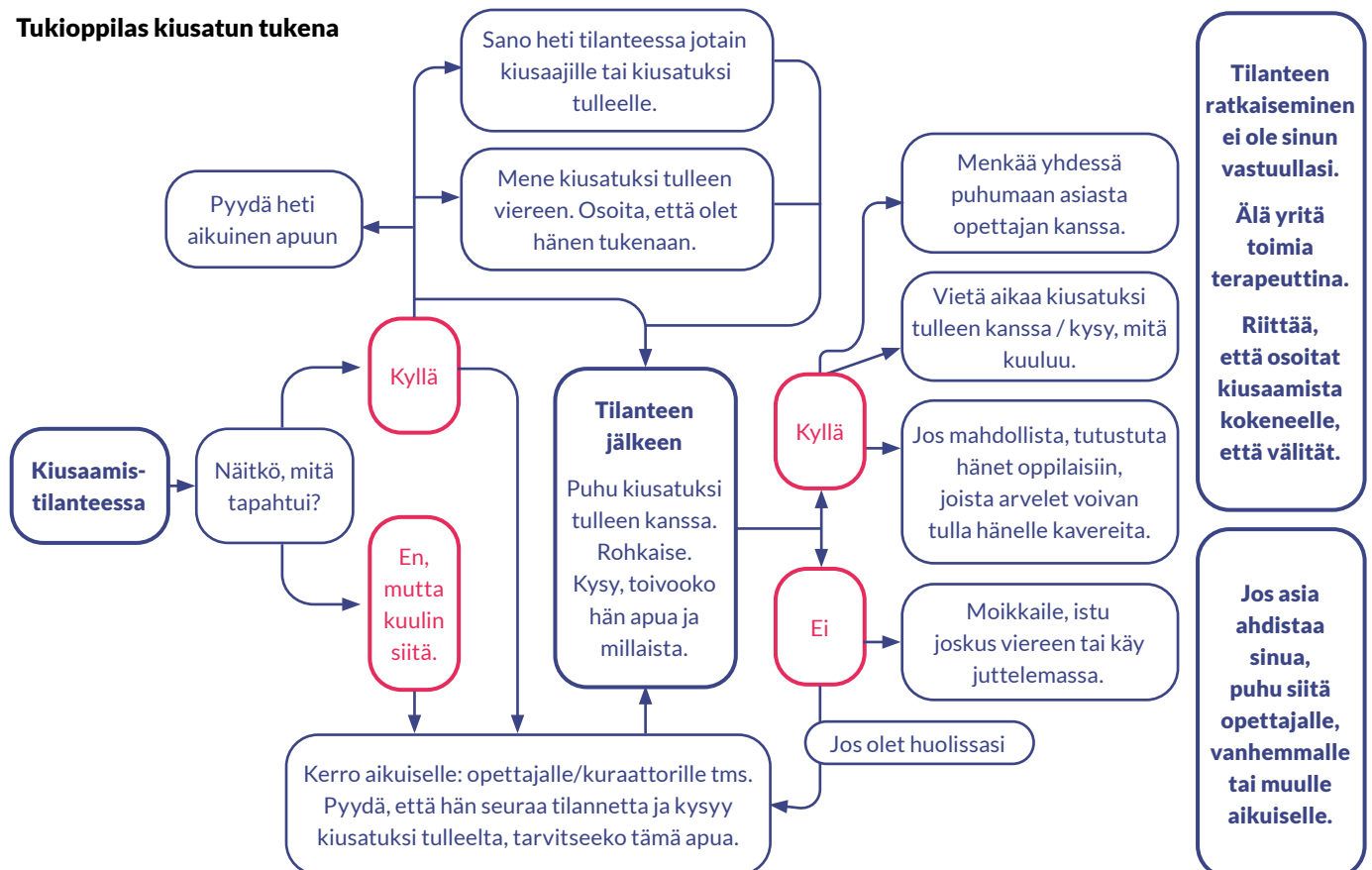
Miittikää yhdessä, miten tukioppilaiden ja oppilashuollon yhteistyö toimisi joustavammin.

Pyydä ryhmiä keskustelemaan:

1. Millä tavalla erilaista on ottaa kiusaamistilanne puheeksi koulun aikuisten kanssa, jos on itse nähnyt tilanteen tai jos on vain kuullut siitä?
2. Mitä asioita olisi tärkeää kertoa aikuiselle, jos huomaa kiusaamista?
3. Kiusaamiseen puuttuminen voi joskus olla vaikeaa. Millaisessa tilanteessa sanoisit heti jotakin, jos huomaat kiusaamista? Millaisessa tapauksessa menisit vasta jälkikäteen juttelemaan kiusaamista kokeneen kanssa?
4. Tukioppilaille ehdotetaan ajan viettämistä kiusaamista kokeneen kanssa tai että ainakin joskus tervehtisi ja kysyisi, mitä kuuluu. Kuinka hyvin tällainen onnistuu, kun tukioppilalla on omatkin kaverit? Mitä hyviä vinkkejä teillä on siihen, että voi huomioida molemmat?
5. Miten tukioppilas voi varmistaa, ettei kiusaamiseen puuttuminen ala ahdistaa itseäkin? Keneltä hän voi saada apua?

On tärkeää, että ryhmän aikuiset kuuntelevat tukioppilaiden ajatuksia, mutta osallistuvat myös itse aktiivisesti keskusteluun. Tällä rohkaistaan tukioppilaita miettimään kiusaamiseen puuttumista monesta näkökulmasta. Siitä on apua, kun he huomaavat kiusaamista lukuvuoden mittaan ja pohtivat, millaisilla kriteereillä he ilmoittavat siitä koulun aikuisille ja miten he voivat tukea kiusaamista kokeneita oppilaita.

Tukioppilas kiusatun tukena



Kurjia tilanteita koulussa

Tavoite: Tunnistaa keinoja, joilla osoittaa empatiaa kiusaamista kokeneelle.

Tehtävä: Keskustelutehtävä.

Tila: Pienryhmätyöskentelyn mahdollistava tila.

Tarvikkeet: Tilanekortit leikattuina (liite 4), fläppipaperia ja tusseja.

Aika: 30–45 minuuttia.

Tuki-
oppilaiden
ohjattavaksi

Tehtävä-
kortti 307

Jaa osallistujat 3–5 ryhmään. Jokainen ryhmä nostaa tilanekorttien pinosta itselleen kolme korttia, joista yhdessä lukee tapahtumapaikka, toisessa henkilöt ja kolmannessa käyttäytyminen. Korteista muodostuu kuvitteellisen kiusaamistapauksen lähtötilanne.

Ryhmä valitsee kirjurin. Ryhmässä pohditaan, millaisesta tilanteesta voi olla kyse, ja laaditaan tilanteesta parin lauseen mittaisen kuvaus (esimerkiksi, 9.-luokkalaiset pojat nimittelevät oppilasta ruokalassa). Ryhmä voi itse päättää, missä roolissa kortissa mainitut osallistujat tilanteessa ovat.

Ryhmässä keskustellaan, millaista kiusaaminen on ja onko sitä tapahtunut aiemminkin. Ryhmä pohtii erilaisia ratkaisuehdotuksia sille, miten tilannetta sivusta seuraavat oppilaat voisivat toimia. Toimintaehdotusten on oltava mahdollisimman konkreettisia (mennään sanomaan kiusaajalle, että lopettaa, mennään istumaan kiusatun viereen).

Oppilaatideoivat avoriihiperiaatteella. Kirjuri kirjoittaa ryhmäläisten kaikki ideat ylös. Näistä keskustellaan ja valitaan lopuksi paras ratkaisuvaihtoehto, joka esitetään muille ryhmille. Ideat esitetään joko näytellen, piirtämällä tilanteesta sarjakuva tai kirjoittamalla ideat paperille ohjeiksi.

Keskustelukysymykset:

1. Miltä tarinassa kuvattu käyttäytyminen mahtoi tuntua paikalla olleista eri henkilöistä?
2. Millaiset ratkaisukeinot tuntuivat tehokkaimmilta?
3. Millaista apua kiusattu itse mahtoi toivoa?
4. Mikä puolustamiskeinojen pohtimisessa tuntui hankalimmalta?
5. Miksi joskus on vaikea uskaltaa osoittaa, että on kiusatun puolella?

Kerro osallistujille:

Kiusatun puolustaminen ei ole pelkästään kiusaajan vastustamista ja kiusaamistilanteisiin väliin menemistä, vaan kiusatulle voi osoittaa tukea monilla pienillä tavoilla. Kiusattua auttaa, jos joku tulee juttelemaan, kuuntelee tai viettää aikaa koulussa yhdessä. Usein kiusatun mielestä pahinta onkin juuri kokemus siitä, että kukaan ei osoita välittämistä, vaan kaikki muut tuntuvat olevan joko mukana kiusaamisessa tai välinpitämättömiä.

Yksinäinen penkki

Tavoite: Pohtia, miten yksin jääviä voisi huomioida koulussa.

Tehtävä: Karttatehtävä.

Tila: Luokahuone tai vastaava.

Tarvikkeet: Kyniä ja paperia ja/tai koulun kartta, punaisia ja sinisiä tarralappuja / magneetteja / värikyniä.

Aika: 15–30 minuuttia.

Tuki-
oppilaiden
ohjattavaksi

Tehtävä-
kortti 808

Piirtäkää yhdessä koulun kartta. Merkitkää karttaan piha-alue, luokat, ruokala, koululta lähtevä kävelytie ja niin edelleen.

Pyydä oppilaita merkitsemään kartalle punaisella värillä ne kohdat, joissa voi tuntea joskus itsensä yksinäiseksi ja sinisellä ne, joissa ei välttämättä tunne niin paljon yksinäisyyttä.

Keskustelkaa, mitä voi tehdä sellaisissa paikoissa, joissa on paljon punaisia merkintöjä. Miten voi esimerkiksi toimia ruokalassa tai välitunnilla, jos huomaa jonkun olevan yksin? Voit käyttää myös oikeaa karttaa!

Tämän tehtävän tuloksia kannattaa hyödyntää. Tehtävä voidaan toteuttaa eri luokissa ja tulokset voidaan käydä läpi opettajainkokouksessa. Niiden pohjalta voidaan sopia ne toimenpiteet, joiden avulla oppilaiden mainitsemat yksinäisyyden paikat saadaan vähenemään.

Tänään ruokalassa

Tavoite: Pohtia yksin jättämistä ja kiusaamista sekä niihin puuttumisen keinoja koulun ruokailutilanteissa.

Tehtävä: Keskustelutehtävä.

Tila: Luokkatila tai vastaava.

Tarvikkeet: Tänään ruokalassa -mielikuvatarina ohjaajalle.

Aika: 30 minuuttia.

Tehtävä-
kortti 313

Tuki-
oppilaiden
ohjattavaksi

Lue osallistujille ääneen Tänään ruokalassa -tarina.

Tänään ruokalassa

"Istuin ruokalassa kaverieni kanssa. Vierisessä pöydässä 7.-luokkalainen tyttö istui yksin. Näytti siltä, että hän yritti syödä nopeasti voidakseen lähteä pian pois. Toisessa pöydässä oli 7.-luokkalaisia kumartuneena puhelimen ympärille. 'Kattokaa, mikä possu! Tää on pakko laittaa nopeutettuna', he nauroivat ja viittilöivät yksin istuvaa tyttöä kohti.

Tajusin, että he olivat kuvanneet puhelimella tytön syömistä ja aikoivat jakaa videon jossain. Minua harmitti tytön puolesta, mutta en uskaltanut sanoa mitään. Tyttö näytti pelästyneeltä. Vaikka hän oli ehtinyt syödä vasta vähän, hän oli nousemassa viemään tarjotinta. Silloin samassa pöydässä minun kanssani oleva 9.-luokkalainen Kati nousi, meni tytön viereen ja kysyi: 'Hei, sopiiko, jos istun tähän syömään mun näkkärin loppuun?' Tyttö nyökkäsi vaisusti, mutta näytti hieman helpottuneelta. Muut 7.-luokkalaiset hiljenivät. Kati tuijotti heitä kysyvästi. 'Onks sul joku ongelma?', kysyi poika, joka oli äsken kuvannut tyttöä puhelimellaan. 'Ei mulla ole', Kati sanoi, 'mutta teillä ei taida olla tapoja. Poistakaa se video.'

Kati ja 7.-luokkalaiset keskustelivat ja he näyttivät poistavan videon puhelimelta. Ajatella, miten paljon harmia olisi voinut syntyä, jos kukaan ei olisi puolustanut tyttöä.”

Keskustelukysymyksiä:

- Mitä harmea tytölle olisi voinut syntyä, jos video olisi levinnyt?
- Entä videon kuvanneille 7.-luokkalaisille?
- Miksi tarinan kertoja ei mennyt väliin, vaikka piti tyttöä kuvanneiden toimintaa vääränä?
- Olisiko kiusaamisen kohteeksi joutunut tyttö omalla käytöksellään jotenkin voinut välttää tilanteen?
- Miksi luulette Katin puuttuneen tilanteeseen, vaikka kukaan muu ei puuttunut?
- Olisiko Kati hyvä tukioppilas? Entä tarinan kertoja?
- Miltä luulette, että kiusatusta työstä, Katista, tyttöä kiusanneista oppilaista ja kertojasta tuntui tilanteen jälkeen?
- Miten toimisitte itse vastaavassa tilanteessa?

Kerro osallistujille:

Vaikka suurin osa oppilaista kokee kiusaamisen olevan väärin, vain osa uskaltaa puolustaa kiusattua. Joku ehkä pelkää joutuvansa itsekin kiusatuksi, joku taas ajattelee, että ei osaa auttaa. Siitäkin on kiusatulle apua, että puhuu hänelle edes jälkikäteen, sanoo, että ei pitänyt siitä, miten häntä kohdeltiin ja kysyy, haluaisiko tämä puhua asiasta aikuiselle.

Jos itse ymmärtää, että toisesta oppilaasta kiusaaminen tuntuu pahalta, ei ehkä itse osallistu kiusaamiseen. Ja jos itsellä on turvallinen olo koulussa, on helpompi uskaltaa myös puuttua kiusaamiseen. Tukioppilaat ja muut oppilaat voivat omalla esimerkillään tuoda kouluun ilmapiiriä, jossa arvostusta saa kohtelemalla muita hyvin ja jossa kiusaamisesta uskalletaan kertoa.

Vinkki

- Tukioppilaan työvihon sivuilla 16–20 käsitellään kiusaamista. Voitte tehdä myös niitä tehtäviä yhdessä tukioppilasryhmän kanssa.



Osio 4. Tukioppilaat ohjaavat keskusteluja nettikiusaamisesta

Nettikiusaamisen eri muodot jäävät helposti aikuisilta piiloon, ellei niistä keskustella. Opettajan tulee puuttua myös verkossa tapahtuvaan kiusaamiseen, joka tapahtuu kouluajalla, kouluun liittyvässä toiminnassa ja jossa on osallisena koulun oppilaita (Opetushallitus 2019).

Kannattaa keskustella nettikiusaamisesta myös niin, että pyydät oppilaita itse kertomaan esimerkkejä käyttämiensä pelien ja sosiaalisen median kanavien vuorovaikutuskulttuurista. Suositut verkkoympäristöt ja sovellukset vaihtelevat usein nopeastikin ja myös kiusaaminen saattaa saada erilaisia muotoja eri kanavilla. Tukioppilaat voivat olla mukana ohjaamassa keskusteluja esimerkiksi MLL:n tehtäväkorttien avulla. Tässä osiossa on esimerkkejä tehtävistä, joissa käsitellään nettikiusaamista.

Sosiaalisessa mediassa ja digitaalisissa peleissä tapahtuva kiusaaminen on monimuotoinen ilmiö. Se voi olla esimerkiksi nimittelyä, pilkkaamista, ulkopuolelle jättämistä, syrjintää, uhkailua, kiristämistä, julkista nolaamista, valheellisen tiedon levittämistä ja tahallista vahingontekoa.

Netissä kiusataan usein tahallaan, mutta myös ajattomasti. Jos muut palkitsevat ilkeät kommentit tykkäyksillä, jaoilla ja samanhenkisillä vastauksilla, he rohkaisevat kiusaajaa jatkamaan. Kuten koulussa tapahtuvassa kiusaamistilanteessa, silminnäkijät saattavat liittyä kiusaajan puolelle, puolustaa kiusattua tai olla tekemättä mitään. Yksittäinen viesti tai nolaava kuva voi levitä nopeasti hyvin laajalle. Joskus loukkaava materiaali jatkaa leviämistä, vaikka kiusaajakin katuisi sen liikkeelle laittamista.

Vaikka verkossa tapahtuva kiusaaminen on usein julkista ja siitä jää jälki, tekijää voi olla vaikea saada kiinni. Kiusaamista tapahtuu paljon myös yksityisissä viesteissä, eikä niitä välttämättä näe kukaan muu kuin kiusaaja ja kiusattu. Kiusaatuksi tulleen on tärkeää tallentaa todisteet: kuvakaappaukset, viestien saapumisen tarkat ajankohdat ja jos mahdollista, IP-osoitteet. Niistä on apua, jos asiaa selvitetään esimerkiksi poliisin kanssa.

Nettikiusaaminen voi olla rikos, jos esimerkiksi levitetään yksityiselämää loukkaavaa tietoa tai kuvia. Kunnianloukkaukseen saattaa syllistyä, jos esittää toisesta valheellisen tiedon aiheuttaen hänelle vahinkoa tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Laiton uhkaus, myös sosiaalisessa mediassa ja viesteissä, tarkoittaa esimerkiksi toisen uhkaamista rikoksella niin, että hänellä on perusteltu syy pelätä oman tai toisen henkilön turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa. Rangaistavaa vihapuhetta voivat olla esimerkiksi kunnianloukkaus, yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, uskonrauhan rikkominen tai kiihottaminen

kansanryhmää vastaan. Rikoksia voivat olla myös erilaiset identiteettivarkaudet.

Netin käyttäjien pitäisi olla yhä kriittisempiä siinä, millaisia sisältöjä he jakavat eteenpäin, jotta eivät tulisi itse osallistuneeksi esimerkiksi kiusaamiseen tai kunnianloukkaukseen. On tärkeää, että nuoret osaavat tunnistaa toisen oikeuksia rikkovaa mediankäyttöä, nettikiusaamisen eri muotoja ja vihapuhetta, jotta he pystyisivät paremmin suojelemaan itseään ja muita mediankäyttäjiä.

Pieni sanasto nettikiusaamisesta

Nettikiusaaminen. Digitaalisessa mediassa tapahtuvaa kiusaamista, joka liittyy usein muuhun kiusaamiseen. Usein tuttujen ihmisten tekemää nimittelyä, ulkopuolelle jättämistä ja nolaamista.

Netissä kiusaaminen ei ole aikaan tai paikkaan sidottua. Nettikiusaamiseen liittyy myös valvonnan puute. Kiusaamisen vakavuutta lisää tiedon nopea leviäminen. Kiusaamisen kohteelle haavoittavaa on se, jos muut jakavat materiaalia ja tykkäävät siitä, eivätkä asetu puolustamaan häntä.

Vihapuhe. Kaikki verkkosisältö, joka kohdistuu jonkun perusominaisuuksiin tarkoituksena vihan lietsominen, uhkailu tai väkivaltaan yllyttäminen kyseistä henkilöä vastaan. Euroopan neuvoston määritelmän (2008/813/YOS) mukaan vihapuhetta on erityisesti julkinen yllyttäminen väkivaltaan tai vihaan, joka kohdistuu rodun, ihonvärin, uskonnon, syntyperän tai kansallisen tai etnisen alkuperän mukaan määräytyvään ihmisryhmään.

Disinformaatio. Harhaanjohtamistarkoituksessa annettua väärää tietoa.

Misinformaatio. Väärää tietoa, jota on jaettu ilman tietoista tarkoitusta johtaa harhaan.

Cheapfake. Huonosti tehty kuva-, video- tai audioväärennös tai aito materiaali siirrettyinä harhaanjohtavaan yhteyteen.

Deepfake. Vaikeasti aidosta erotettava, tekoälyn avulla tehty kuva-, video- tai audioväärennös, jonka käyttötarkoitus on usein pahantahtoinen. Videoiden ja kuvien väärennökset ovat yhä taitavampia.

Kerro tukioppilaille ainakin tämä

- Nettikiusaaminen voi olla haukkumista, nolaamista tai monenlaista muuta haitallista ja häiritsevää käyttäytymistä. Myös ilkeiden viestien jakaminen ja niistä tykkääminen on osallistumista kiusaamiseen, samoin mielivaltaisen poissulkeminen yhteisöstä tai ryhmästä.
- Jokainen vastaa siitä, että oma nettikäyttäytyminen on asiallista ja toisen oikeuksia kunnioittavaa. Nettikiusaamiseen voi puuttua esimerkiksi puolustamalla kiusattua tai ilmoittamalla ylläpitoon. Jokainen voi vaikuttaa siihen, minkälaista puhetta netissä pidetään normaalina ja hyväksyttävänä.
- Nettikiusaaminen voi olla rikos, kuten kunnianloukkaus tai yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen. On tärkeää tallentaa kiusaamiseen liittyvät todisteet, jotta asiaa pystytään selvittämään.
- Tukioppilaiden tulee kertoa aikuisille huomaamistaan nettikiusaamistilanteista, joissa oman koulun oppilaita on mukana. Asiasta voi kertoa koulun aikuisille tai kiusaamisen kohteen vanhemmille.

Tehtävät

- Nettikiusaamisen puu
- Stop nettikiusaamiselle
- Vakavuusmittari
- Vihapuheen roolit
- Empatiaa netissä
- Asiallinen kommentti vai ei?
- Loukkaava kohtelu koulussa ja netissä

Nettikiusaamisen puu

Tavoite: Ymmärtää nettikiusaamisen taustoja ja seurauksia.

Tehtävä: Ryhmätehtävä.

Tila: Pienryhmätyöskentelyn mahdollistava tila.

Tarvikkeet: Isoja fläppipapereita, kyniä, tusseja ja post-it-lappuja.

Aika: 30–45 minuuttia.

Jaa ryhmä pareihin tai 3–4 hengen ryhmiin. Pyydä ryhmiä piirtämään ensin isolle paperiarkille tai fläppipaperille suuren puun ääriviivat. Puulla pitää olla juuret, runko ja oksia.

Kerro oppilaille ennen ryhmätyön aloittamista:

Juuret: Mitä netissä tapahtuvan kiusaamisen taustalla on?

Tarkoituksena on ensin miettiä, millaisia syitä, asioita, tunteita tai kokemuksia kiusaamisen taustalla voi olla. Millaiset asiat saavat aikaan kiusaamista netissä? Entä kasvokkain?

Voit kertoa, että tehtävässä on tärkeämpää pohtia kiusaa tekevien tai häiritsevien ihmisten tai ryhmien käyttäytymistä kuin kiusatuksi tulleita. On hyvä ymmärtää, että kiusaamiseen liittyy usein erilaisia rooleja ja tilanteet ja osapuolten väliset suhteet voivat olla monimutkaisia. Kiusaamistilanteissa valta-asetelmilla ja ryhmän rooleilla on vaikutusta. Netissä tapahtuvaan kiusaamiseen voi osallistua laaja ja tuntematon joukko.

Pyydä ryhmiä kirjoittamaan omia ehdotuksiaan ja ajatuksiaan nettikiusaamisen syistä puun juurille. Käykää syyt yhdessä läpi ja keskustelkaa niistä.

Oksat: Mitä netissä tapahtuvasta kiusaamisesta voi seurata?

Pyydä osallistujia pohtimaan, miten nettikiusaaminen tai loukkaava kohtelu vaikuttaa nuoriin, jotka ovat sen kohteena. Miten ikävä kohtelu, häirintä ja kiusaaminen voivat vaikuttaa laajemmin yleiseen ilmapiiriin omassa lähipiirissä, nettiyhteisöissä tai laajemmin yhteiskunnassa? Miettikää myös, millaisia vaikutuksia netissä kiusaaminen voi aiheuttaa sille, joka sitä tekee.

Pyydä ryhmiä kirjoittamaan omat ehdotuksensa ja ajatuksensa seurauksista puun oksille. Käykää seuraukset yhdessä läpi ja keskustelkaa niistä.

Tehtävää voi vauhdittaa jakamalla osallistujat kahdeksan ryhmään, joista ensimmäinen miettii syitä ja toinen seurauksia.

Hedelmät: Pienet hyvät teot kiusaamista kohdanneen tukena.

Nettikiusaamisen syitä ja seurauksia kantava puu onkin hedelmäpuu.

Jaa ryhmille pinot värikkäitä post-it-lappuja. Pyydä ryhmiä pohtimaan netissä tai kasvokkain tehtäviä pieniä hyviä tekoja, joita voi tehdä toisille. Millaisilla teoilla luodaan myönteisempää nettikulttuuria? Miettikää erityisesti, miten netissä kiusaamista kohdannutta voisi tukea tai auttaa?

Kirjoittakaa ideat pienistä hyvistä teoista, myötätunnon osoittamisen ja kannustamisen tavoista post-it-lapuille ja liimatkaa ne eri puolille puuta.

Ryhmätyön jälkeen tarkastelkaa yhdessä ryhmien puita. Pyydä ryhmäläisiä esittelemään puunsa. Puuta voidaan tässä vaiheessa vielä muokata, mikäli ryhmä kokee sen tarpeelliseksi. Jos mahdollista, puut voi ripustaa yhteisiin tiloihin ryhmän ja muiden nähtäville.

Keskustellaan yhdessä:

- Mitä yhteistä on myötätunnon osoittamisessa kasvokkain tai netissä?
- Miten netissä tai someryhmissä voi rakentaa myönteistä keskustelukulttuuria?
- Miten huolehditaan, ettei ryhmistä jäädä ulkopuolelle?

Tuki-
oppilaiden
ohjattavaksi

Tehtävä-
kortti 435

- Miten netissä voi kehua tai kannustaa kaveria?
- Miten netissä voi osoittaa välittämistä?
- Miten kaverista voi pitää huolta somessa?
- Miksi omasta hyvinvoinnista, jaksamisesta ja omista rajoista on tärkeä huolehtia?

i Tehtävä pohjautuu Plan Suomen Vihapuheesta dialogiin -koulutuksen harjoitukseen.

Stop nettikiusaamiselle

Tavoite: Osallistujat pohtivat, millaista nettikiusaamista tai loukkaavaa kohtelua ovat nähneet tai muistavatko olleensa osallisina nettikiusaamisessa.

Tehtävä: Toiminnallinen tehtävä.

Tila: Luokkahuone tai vastaava.

Tarvikkeet: Bingoruudukko tulostettuna jokaiselle osallistujalle, kyniä.

Aika: 15 minuuttia.

Jaa jokaiselle osallistujalle tulostettu bingoruudukko osoitteesta → mll.fi/tehtavakortit ja kynä.

Pyydä osallistujia lähtemään liikkeelle haastattelemaan toisiaan. Tarkoituksena on löytää henkilöitä, jotka ovat kokeneet jotakin ruudukossa mainituista asioista. Osallistuja voi rastittaa ruudun, jos haastateltava henkilö on samaa mieltä väittämästä.

Tässä leikissä nopeus ratkaisee. Se osallistujista, joka saa ensimmäiseksi täyteen pysty- tai vaakarivin, huutaa ”bingo”.

Tuki-oppilaiden ohjattavaksi

Tehtäväkortti 452

Vakavuusmittari

Tavoite: Pohtia erilaisten nettikiusaamistilanteiden haitallisuutta.

Tehtävä: Janatehtävä.

Tila: Luokkahuone tai vastaava.

Tarvikkeet: Tilannekuvaukset tulostettuna niin, että jokaiselle on yksi tilannekuvaus.

Aika: 30–45 minuuttia.

Tuki-oppilaiden ohjattavaksi

Tehtäväkortti 306

Jaa jokaiselle osallistujalle yksi tilannekuvaus tulostettuna paperille tai viestitse lähetettynä. Tilanteita on yhteensä viisi eli useampi oppilas saa pohdittavaksi saman tilanteen. Tätä ei kuitenkaan pidä kertoa oppilaille etukäteen.

Kerro osallistujille, että luokan vasemmassa päässä on paikka, jossa ”tuntuu ihan kamalalta” ja oikeassa päässä paikka, jossa ”ei tunnu miltään”. Luokan keskellä on paikka, jossa ”harmittaa hieman”.

Pyydä oppilaita asettumaan siihen kohtaan luokassa, mil-tä heistä tuntuisi, jos lappuun kirjoitettu tilanne tapahtuisi heille. Kun kaikki ovat löytäneet omaa tunnettaan vastaa-van paikan, lähde purkamaan tilanteita yksi kerrallaan.

Lue tilanne ääneen ja kaikki ne, joiden lapussa lukee sama, viittaavat. Tämän jälkeen keskustellaan, mistä voisi johtua, että sama tilanne voi eri ihmisistä tuntua erilaiselta tai samanlaiselta. Siksi on todella tärkeää huomioida se, mitä tekee netissä, koska se, mikä itsestä ei tunnu millekään, voi tuntua toisesta todella pahalle.

Tilannekuvaukset:

Tilanne 1: Luokkakaverini perusti nettiin avoimen ryhmän ja haukkuu siellä tiettyjä saman koulun oppilaita.

Tilanne 2: Kaverit tekivät luvatta minun nimelläni olevan deitti-ilmoituksen nettiin.

Tilanne 3: Exäni levittelee minusta valokuvaa, josta voi saada sellaisen käsityksen, että olen aivan humalassa.

Tilanne 4: Joku sai selville mun salasanan ja lähetti nimissäni sairaita viestejä luokkakavereilleni sosiaalisessa mediassa.

Tilanne 5: Tutun tytön koulukuvasta on tehty kuvamuokaus, jossa tytön päähän on liitetty pornotähden vartalo. Kuva kiertää nyt netissä.

Vihapuheen roolit

Tavoite: Tunnistaa vihapuheesta esiintyviä rooleja, esimerkiksi kiusaaja, uhri, kommentoija.

Tehtävä: Keskustelutehtävä.

Tila: Luokkahuone tai vastaava.

Tarvikkeet: Roolit ja tilannekuvaukset ryhmille (liite 5), muistiinpanovälineet.

Aika: 45 minuuttia.

Tuki-
oppilaiden
ohjattavaksi

Tehtävä-
kortti 455

Kerro osallistujille, mitä verkossa ilmenevä vihapuhe on ja mitä rooleja siihen liittyy.

Jakautukaa sen jälkeen pienryhmiin. Jokaisessa pienryhmässä keskustellaan yhdestä liitteessä 5 esitellystä tilannekuvauksesta ja pohditaan, miten sen voisi ratkaista.

Lopuksi jokainen ryhmä esittelee tilannekuvauksensa ja ratkaisuehdotuksensa muille.

Vihapuheen lyhyt määritelmä:

Kaikki verkkosisältö, joka kohdistuu jonkun perusominaisuuksiin tarkoituksena vihan lietsominen, uhkailu tai väkivaltaan yllyttäminen kyseistä henkilöä vastaan. Euroopan neuvoston määritelmän (2008/813/YOS) mukaan vihapuhetta on erityisesti julkinen yllyttäminen väkivaltaan tai vihaan, joka kohdistuu rodun, ihonvärin, uskonnon, syntyperän tai kansallisen tai etnisen alkuperän mukaan määräytyvään ihmisryhmään.

Kysymykset ryhmille:

- Mitä vihapuheen eri rooleja tilanteessa voisi olla?
- Mitä vihapuheen kohteen pitäisi tehdä?
- Mitä muut voisivat tehdä häntä auttaakseen?

Keskustellaan yhdessä:

- Millaisia vihapuheen rooleja eri tilannekuvauksista löytyi?
- Jos itse huomaisit, että jossain nettikeskustelussa on kehittymässä vihapuhetta, miten voisit yrittää vaikuttaa siihen? Mitä voisit sanoa tai tehdä?
- Asiattomista kommentteista kannattaa ilmoittaa palvelun ylläpitoon. Vihapuhe voi myös olla poliisiasia, jos kyse on esimerkiksi uhkauksesta tai asia vaikuttaa kunnianloukkaukselta. Kannattaa tallentaa todisteet esim. ruutukaappauksen avulla ja merkitä muistiin tarkat kellonajat sekä kaikki se tieto, mitä itsellä vihapuheen tuottajasta on.

Vinkki

- Lisää materiaaleja vihapuheesta löytyy sivustoilta
→ hackinghate.eu ja mll.fi/mediakasvatus

Empatiaa netissä

Tavoite: Ymmärtää, että netissä voi ja pitää ajatella myös muiden tunteita ja osoittaa empatiaa.

Tehtävä: Keskustelutehtävä.

Tila: Luokkahuone tai vastaava.

Tarvikkeet: Nettiyhteys, videotykki ja valkokangas tai muu vastaava.

Aika: 15–45 minuuttia.

Tuki-
oppilaiden
ohjattavaksi

Tehtävä-
kortti 423

Katsokaa aivotutkija Katri Saarikiven haastatteluvideo empatiasta ja sen merkityksestä netissä ja digitaalisessa ajassa. Kesto noin 3 minuuttia.

Pitäkää lyhyet pariporinat videon katselun jälkeen. Pyydä osallistujia pohtimaan, millaisissa tilanteissa netissä tarvitaan empatiaa. Onko jollekin tullut vastaan tilanteita, joissa olisi toivonut muilta reilumpaa tai huomaavaisempaa käyttäytymistä?

Keskustellaan yhdessä:

- Millaisia tilanteita tuli mieleen?
- Mitä empatiataidot mielestänne ovat?
- Miten tutkija kuvasi videolla empatiataitoja?
- Mikä videolla oli uutta, mikä ennestään tuttua?
- Mitä videolla kerrottiin empatiaa netissä estävistä asioista?
- Millaisissa tilanteissa empatiataitoja teidän mielestänne tarvitaan netissä?

Asiallinen kommentti vai ei?

Tavoite: Miettii, millaiset keskusteluryhmissä annetut kommentit ovat asiallisia. Huomata tulkinnan vaikeus, kun kommentoijan ilmeitä ja eleitä ei näe.

Tehtävä: Janatehtävä tai peukaloäänestys.

Tila: Luokkahuone tai vastaava.

Tarvikkeet: Tehtävän ohjaajalle esimerkkilauseet.

Aika: 15–20 minuuttia.

Pyydä oppilaita kuvittelemaan, että pari heidän kaveriaan on tehnyt videon, joka on heidän mielestään melkein valmis. He jakavat videon luokan keskusteluryhmässä, esimerkiksi WhatsAppissa, ja kysyvät mielipiteitä siitä.

Pyydä oppilaita arvioimaan, mitkä esimerkkilauseista ovat asiallisia ja mitkä eivät.

Vaihtoehtoisia toteutustapoja: janatehtävä ja peukkuäänestys.

Janatehtävässä kerro, kumpi pääty huoneesta tarkoittaa "kyllä" ja kumpi pääty "ei". Pyydä jokaisen väittämän kohdalla osallistujia siirtymään lähemmäs sitä seinää, jota oma mielipide paremmin vastaa.

Peukkuäänestys: Pyydä oppilaita nostamaan peukku ylös, jos heidän mielestään vastaus on "kyllä" ja alas, jos vastaus on "ei". Jos heidän näkemyksensä on jotakin siltä väliltä, pyydä heitä laittamaan peukku vaakasuoraan.

Tehtävä-
kortti 441

Tuki-
oppilaiden
ohjattavaksi



Esimerkkilauseet:

1. Hyi, ootte noloja.
2. Hieno video! Haluaisitko apua tekstitysten tekoon?
3. Ei tehnyt vaikutusta.
4. Tää oli tylsä. Tehkää sille jotain.
5. Minulla olisi idea, miten tuosta videosta saisi paremman.
Laittakaa sinne loppuun hymynaama.
6. Shittiä 😊.

Keskustelkaa siitä, miten eri tavalla lauseita voisi tulkita, jos ne olisikin sanottu kasvotusten. Miten tunteet välittyisivät puhujan ilmeistä, eleistä, asennoista ja siitä, miten hän esimerkiksi katsoo siihen, jolle puhuu tai muihin paikalla oleviin ihmisiin? Millaisilla pienillä vihjeillä netissä yritetään esimerkiksi provosoida muita mukaan jakamaan ilkeää päivitystä tai kirjoittamaan itse vihaista puhetta?

Loukkaava kohtelu koulussa ja netissä

Tavoite: Pohtia kiusaamisen ilmenemistä koulussa ja sosiaalisessa mediassa.

Tehtävä: Toiminnallinen tehtävä.

Tila: Väljä tila, jossa voi istua lattialla, tai ulkona.

Tarvikkeet: Pallo, väitelauseet ohjaajalle.

Aika: 15–30 minuuttia.

Tehtävä-
kortti 424

Tuki-
oppilaiden
ohjattavaksi

Kerro oppilaille, että tässä tehtävässä somella tarkoitetaan erilaisia sosiaalisen median kanavia ja sovelluksia, joissa on ryhmiä, kahdenvälisiä viestejä tai julkisia keskusteluja. Voitte sopia yhdessä, mitä somekanavia ajattelette vastatessanne. Kerro, että jos joku ei käytä somea, hän voi vastata väitteisiin niin kuin arvelee asian olevan.

Pyydä oppilaita asettumaan piiriin. Laita pallo piirin keskelle. Kerro, että esität heille kouluun ja nettiin liittyviä väitteitä. Pyydä oppilaita siirtymään kunkin väitteen kohdalla sen mukaan, mitä mieltä he ovat väitteestä: mitä enemmän samaa mieltä, sitä lähemmäs palloa.

Kerro, ettei väitteisiin ole oikeita tai vääriä vastauksia, vaan voi vastata omien kokemusten ja mielipiteiden mukaan. Kunkin väitteen jälkeen voit kysyä osallistujien ajatuksia. Kerro myös, että keskustelun aikana saa siirtyä eri paikkaan, jos haluaa. Kenenkään ei ole pakko puhua tässä tehtävässä, ellei halua.

Väittämät:

1. Koulussa on helpompi olla oma itsensä kuin somessa.
2. Koulussa saa sanoa mitä vaan, ja muiden pitää kestää se.
3. Netissä saa sanoa mitä vaan, ja muiden pitää kestää se.
4. Jos somessa tapahtuu jotain mielenkiintoista, se näkyy myös koulussa.
5. Samat ihmiset kiusaavat koulussa ja somessa.
6. Tiedän, mitä voisin tehdä, jos näkisin somessa koulumme oppilaisiin liittyvää kiusaamista.
7. Joku koulun aikuisista voisi auttaa, jos koulumme oppilasta kiusattaisiin somessa.
8. Kahdenvälisillä viesteillä kiusaaminen on pahempaa kuin julkisilla kommentteilla.
9. Voisin jollain tavalla auttaa, jos huomaan, että jotakuta kohdellaan somessa huonosti.
10. Siitäkin on apua, että en tykkää somessa ilkeistä kommentteista tai jaa niitä.

Kerro osallistujille:

Netissä tapahtuvaan kiusaamiseen voi puuttua esimerkiksi ilmoittamalla some-kanavan ylläpidolle asiattomasta käyttäytymisestä. Kiusaaminen harvoin rajoittuu joko kouluun tai nettiin. Koulukiusaaminen voi jatkua netissä ja toisinpäin. On tärkeää kertoa näistäkin tilanteista aikuisille, jotta loukkaava kohtelu saadaan yhdessä katkaistua. Koulussa kiusaamiseen puuttuminen on aikuisten vastuulla. Kiusaamisesta voi kertoa myös tukioppilaalle.

MLL:n tekemän kyselyn mukaan yksinäistä ja kiusattua nuorta auttaa eniten se, että toinen nuori juttelee hänen kanssaan, istuu viereen tai lähettää rohkaisevia viestejä. Yleisestikin kannattaa puuttua loukkaavaan kohteluun sitä huomattaessaan.

Lähteet

- Hamarus P., Holmberg-Kalenius, t. & Salmi, S. 2015. Opas kiusaamisen jälkihoitoon. PS-kustannus.
- Helenius, J. (toim.), Kilpiäinen, L., Pihlaja, K., Snellman-Aittola, M., Suomalainen, S., Rahja, R. & Tanttu, U. 2018. Tukioppilastoiminnan opas. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Helenius, J. (toim.), Pihlaja, K. & Suomalainen, S. 2019. Tukioppilaan työvihko. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. https://cdn.mll.fi/prod/2019/09/16111113/MLL_tukioppilaan-tyo%CC%88vihko_2019.pdf
- Herkama, S. 2012. Koulukiusaaminen. Loukkaavat vuorovaikutusprosessit oppilaiden vertaissuhteissa. *Jyväskylä Studies in Humanities* 190. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/40393/978-951-39-4914-3.pdf?sequence=1>
- Honkasalo, V. & Salo, A. 2014. Sateenkaarinuorten vapaa-aika. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.) Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisosiain neuvottelukunta. Nuorisotutkimusverkosto.
- Junttila, N. 2015. Kavereita nolla. Tammi.
- Järvi, N., Kilpiäinen, L., Rahja, R. & Helenius, J. 2018. Mediakasvatus. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Kiilakoski, T. 2012. Koulu nuorten näkemänä ja kokemana. *Muistiot 2012:6*. Helsinki: Opetushallitus
- Koikkalainen, V. & Turkka, H. 2018. Aseman Lapset ry:n blogisarja, osa 2: Kiusaamista, rikoksia vai konflikteja? <https://www.asemanlapset.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/blogisarja-osa-2-kiusaamista-rikoksia-vai-konflikteja>
- Markkanen, E. 2017. Oppilaiden osallisuus ja kiusaamisen ehkäisy. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Markkanen, E. & Repo, J. 2016. Power of Peers. Bullying Prevention in the Digital Age. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Mikander, P., Zilliacus, H. & Holm, G. 2018. Intercultural education in transition: Nordic perspectives. *Education Inquiry* 9:1, 40–56, DOI: 10.1080/20004508.2018.1433432
- Myllyniemi, S. 2014. Johdanto. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.) Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisosiain neuvottelukunta. Nuorisotutkimusverkosto.
- Nivala, E. & Ryyänen, S. 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2013, vol. 14*.
- Oikeusministeriö. Vihapuhe. <https://yhdenvertaisuus.fi/vihapuhe>
- Olweus, D. 1993. Bullying at school: What we know and what we can do. Oxford: Blackwell Publishers.
- Olweus, D. & Limber, S. P. 2019. The Olweus Bullying Prevention Program (OBPP): New evaluations and current status. In Smith, P. (ed). 2019. Making an Impact on School Bullying. Interventions and Recommendations. London and New York: Routledge, 23–44.
- Opetushallitus 2020. Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiusaamisen-vastainen-tyo-kouluissa-ja-oppilaitoksissa> <viitattu 28.12.2020>
- Pihlaja, K. & Posa, T. 2015. Välittävät vertaiset. Tukioppilaat oppilashuollon apuna. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Rossi, L-M. 2015. Muuttuva sukupuoli. Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikka. Gaudeamus: Helsinki.
- THL. Väkivallan muodot. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/vakivallan-muodot
- Saarento, S., Kärnä, A., Hodges, E. V. E., & Salmivalli, C. 2013. Student-, classroom-, and school-level risk factors for victimization. *Journal of School Psychology*, 51 (3), 421–434. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2013.02.002>
- Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen: Kohti tehokkaita toimintamalleja (2. uud. p.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salmivalli, C. 2014. Participant Roles in Bullying: How Can Peer Bystanders Be Utilized in Interventions? *Theories of Bullying and Cyberbullying. Theory Into Practice* 53 (4), 286–292. <https://doi.org/10.1080/00405841.2014.947222>
- Rikksentorjuntaneuvosto. Väkiältä. <https://rikksentorjunta.fi/vakivalta> <viitattu 29.11.2020>
- Tallgren, S. 2013. Kaikille kaveri. Opas nuorten yksinäisyyden ehkäisemiseen. 2013. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Virrankari, L. 2020. Alustavat tulokset osallisuuden kokemuksen yhteydestä kiusaamiseen yläkoulussa ja toisen asteen oppilaitoksissa. Kouluterveyskyselyn 2019 tulokset. THL-verkkouutinen 18.8.2020 <viitattu 30.8.2020>.
- WHO. Violence prevention. <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/violence-prevention> <viitattu 29.11.2020>
- Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto. Vihapuhe. <https://syrjinta.fi/vihapuhe> <viitattu 27.12.2020>

Lisätietoa MLL:n hyvinvointikyselystä

Vuosina 2018–2020 toteutetun Mannerheimin Lastensuojeluliiton hyvinvointikyselyn näkökulmana oli oppilaiden ja henkilökunnan yhteistyö kiusaamisen ehkäisyssä.

Koulut valitsivat, mille vuosiluokista 4.–9 toteuttivat kyselyn. Oppilaat vastasivat kyselyyn luokissa mobiililaitteilla ja opettajat valvoivat tilannetta. Koulu sai vastaamista seuraavana päivänä online-raportin, jolla voi verrata oman koulun tuloksia muiden koulujen keskimääriin tuloksiin.

MLL tarjosi ohjeet tuloksista keskustelemiseen henkilökunnan ja oppilaiden kanssa niin, ettei yksittäisiä vastaajia voisi tunnistaa myöskään avovastauksista. Vastauksia kertyi noin 18 000, joista yläkouluikäisten vastauksia yli 12 000.

Voitte toteuttaa vastaavan kyselyn koulussanne: mll.fi/kyselypalvelut.

Poimintoja tuloksista

Koulussa on tärkeää keskustella kiusaamista ylläpitävistä asenteista ja myönteistä ilmapiiriä rakentavasta yhteisestä tekemisestä.

- 17 prosenttia yläkoululaisista kertoi kokeneensa kiusaamista tai loukkaavaa kohtelua kyseisenä lukuvuonna.
- 75 prosenttia kiusaamista kokeneista oli saanut jotain tukea muilta oppilailta.
- 20 prosenttia oppilaista kokee, että koulussa joku voi saada arvostusta kiusaamalla tai kohtelemalla muita loukkaavasti.
- 30 prosenttia oppilaista kokee, että koulussa täytyy varoa ja käyttäytyä tietyllä tavalla, ettei tulisi kiusatuksi.

Muista oppilaista on apua kiusaamista kokeneille.

- 39 prosenttia hyötyi toisen oppilaan kanssa juttelemisesta ja ajan viettämisestä.
- 18 prosenttia hyötyi siitä, että toinen oppilas auttoi hänet pois kiusaamistilanteesta.
- 29 prosenttia hyötyi siitä, että toinen oppilas lähetti rohkaisevia viestejä.

Oppilaat eivät aina kerro kiusaamisesta.

Hyvinvointikyselyyn vastanneista, kiusaamista ja loukkaavaa kohtelua kokeneista oppilaista:

- 39 prosenttia kertoi, että koulun aikuiset eivät tiedä siitä.
- 26 prosenttia kertoi aikuisten puuttuneen niin, että siitä oli apua.
- 13 prosenttia kertoi aikuisten puuttuneen, mutta siitä ei ollut apua.
- 10 prosenttia kertoi aikuisten jättäneen kiusaamisen huomiotta, mutta toivoisi heidän puuttuvan siihen.
- 12 prosenttia kertoi aikuisten jättäneen kiusaamisen huomiotta ja se oli ok.

7.-luokkalaisten näkemyksiä tukioppilastoiminnasta

- 70 prosenttia toivoo tukioppilaiden järjestävän tapahtumia ja välituntitoimintaa.
- 50 prosenttia toivoo tukioppilailta kiusaamisen ehkäisyä ja yksinäisten huomioimista.
- 30 prosenttia koki, että voisi mennä puhumaan tukioppilaan kanssa, jos jokin asia vaivaisi mieltä. Tulos on hyvä: tukioppilaat eivät aina ole ennestään 7. luokan oppilaille tuttuja, ja silti moni voisi kertoa heille huolistaan. Huolista keskustellaan yleisemmin omien vanhempien, kavereiden tai koulun aikuisten kanssa.

Tukioppilaat osana koulun kiusaamisenvastaista työtä

- Tukioppilailla on valmiuksia, mutta niitä pitää tukea
- Tukioppilaat kokevat saavansa muita enemmän tietoa siitä, miten koulussa puututaan kiusaamiseen.
- 88 prosenttia kertoi, että hänelle on riittävästi tietoa siitä, miten aikuiset auttavat selvittämään kiusaamistilanteet koulussa.
- 95 prosenttia kertoi tietävänsä, mitä voi tehdä, jos jotakuta kiusataan koulussa.
- 89 prosenttia tukioppilaista oli tehnyt jotakin huomattessaan kiusaamista.

Oppilaiden osallisuus kiusaamisen vastaisessa työssä

1. Kerää tietoa oppilaiden kokemuksista koulussa viihtymisestä ja koulun vuorovaikutussuhteista. Kysely mahdollistaa kaikkien oppilaiden äänen kuulumisen.
2. Tarkastele kyselyn tuloksia yhdessä oppilaiden kanssa. Pohtikaa, miten tulokset näkyvät koulun arjessa, millaisia syitä voi olla taustalla ja millaisia toimenpiteitä pitäisi kehittää, jotta kaikki voisivat tuntea kuuluvansa yhteisöön.
3. Ota oppilaat mukaan kertomaan kaikille koulun toiminnasta kiusaamisen ehkäisemiseksi ja puuttumiseksi. Erityisesti kummi- ja tukioppilaat sekä oppilaskunnan hallitus voivat olla aktiivisia viestin viejiä. Systemaattiset toimintatavat ja niistä kertominen ehkäisevät kiusaamista.
4. Kehitä rakenteita, jotka mahdollistavat koulun kiusaamisen vastaista työtä tekevien aikuisten ja oppilaiden säännölliset kohtaamiset ja yhteiset keskustelut.
5. Anna oppilaille riittävästi tilaa omaehtoisen hyvää yhteishenkeä lisäävän ja kiusaamista ehkäisevän toiminnan järjestämiseen. Oppilaskunnan järjestämät teemapäivät, tukioppilaiden pitämät oppitunnit nuoremmille oppilaille sekä alakoulun kummioppilaiden toiminta yhdessä pienten oppilaiden kanssa ovat tärkeää positiivista vuorovaikutusta edistävää toimintaa.
6. Varmista, että tukioppilaat ja kummioppilaat saavat tehtävänsä riittävän koulutuksen.
7. Kannusta oppilaita huomioimaan hienovaraisesti kiusaamista ja huonoa kohtelua kokenut oppilas. Pienillä ystävällisillä teoilla on suuri merkitys. Jokainen kaipaa tunnetta siitä, että on tärkeä osa yhteisöä. Yhdessä tekeminen on tehokas keino tiivistää yhteisöä ja osoittaa toiselle positiivista huomiota.

Vinkit pohjautuvat oppaaseen Oppilaiden osallisuus ja kiusaamisen ehkäisy (Markkanen 2017, 27).

Tukioppilaskysely

Koulut voivat tilata MLL:sta tukioppilaskyselyn, jolla kartoitetaan muun muassa tukioppilaiden kokemuksia toiminnan hyödyistä. Kyselyn voi tilata osoitteesta mll.fi/kyselypalvelu.

1. Vaikuttaa.

83 % kokee toiveitaan huomioidun tukioppilastoiminnassa. 92 % vaikuttaneensa siihen, mitä tukioppilaat tekevät ja 92 % tietävänsä, mitä häneltä odotetaan tukioppilaana.

Hyötyä he kokivat tukioppilaista olevan koulun ilmapiiriin vaikuttamisessa 51 % paljon / 98 % ainakin jonkin verran, oppilaiden äänen esiin tuomisessa 52 % / 97 %, kiusaamisen ehkäisyssä 49 % / 97 %, rasmin ja syrjinnän ehkäisemisessä 47 % / 96 %, päihde-ehkäisyssä 39 % / 96 %, vastuullisen netinkäytön edistämässä 34 % / 90 %.

Päihde- ja netinkäyttö-teemat vaikuttavat olevan hieman tukioppilaiden ydintoiminnan ulkopuolella.

2. Ryhmäyttää muita oppilaita.

Tukioppilaiden mielestä ylivoimaisesti eniten hyötyä heidän toiminnastaan on 7.-luokkalaisten ryhmäyttämisessä 75 % / 97 %.

3. Toimia vertaistukena.

Tukioppilaista 88 % tietää, miten koulun aikuiset auttavat selvittämään kiusaamistilanteita ja 95 % mitä itse voi tehdä, jos huomaa kiusaamista. Näin heillä on valmiuksia toimia muiden vertaistukena. He ovat esimerkiksi jutelleet kiusatun kanssa ja viettäneet hänen kanssaan aikaa (68 %), kertoneet tai auttaneet kertomaan aikuiselle (67 %) tai pyytäneet kiusaajia lopettamaan ja auttaneet kiusatun pois tilanteesta (65 %).

Tukioppilaskysely 2020



Tilannekortit

Tapahtumapaikka	Henkilöt	Käyttäytyminen
Koulun ruokala	Oman luokan oppilaat	Nimittely
Liikuntatunti	Paikalle osuneet ysiluokkalaiset	Töniminen
Oppitunti	Rinnakkaisluokkalaiset	Yhdelle ei puhuta
Koulun piha välitunnilla	Kouluun juuri muuttanut oppilas	Naureskeleminen
WhatsApp-viestiketju	Parhaat kaverukset	Ulkonäön kommentoiminen
Koulumatka	Opettaja	Läpällä kiusaaminen

Vihapuheen roolit

Tilannekuvaukset:

1. Yläkouluikäinen poika kertoo parhaalle kaverilleen olevansa homo. Seuraavana päivänä osa oppilaista alkaa vältellä häntä ja kuiskia hänen selkensä takana. Hänen somefidiinsä ilmestyy loukkaavia vitsejä. Pojalla on paha olla.
2. Pikkukaupunkiin on muuttanut pakolaisperhe, joka oli lähtenyt kotimaastaan sodan vuoksi. Pikkukaupungin asukkaiden keskustelupalstoilla on loukkaavia kommentteja kyseisestä maasta tulevista ihmisistä. Perheen tyttöä ja poikaa on kiusattu koulussa: tönitty, haukuttu ja lähetetty ilkeitä viestejä. Kumpaakin pelottaa poistua kotoa.
3. Fyysisesti vammainen teini pelaa joukkueessa suositussa räiskintäpelissä. Viime aikoina yksi pelaajista on alkanut heittää ryhmächatissa ilkeitä vitsejä vammaisista. Osa klaanin muista jäsenistä tykkää viesteistä, osa ei sano mitään. Teini lähetti viestin vitsailijalle, kertoi omasta vammastaan ja pyysi lopettamaan. Pelaaja ei vastaa, vaan jatkaa vitsien kertomista ryhmälle.
4. Eräällä paikkakunnallanne asuvalla tytöllä on paljon seuraajia sosiaalisessa mediassa. Hän on esiintynyt useissa tv-ohjelmissa. Samalla hän on muuttanut tyyliään. Hän on alkanut saada kuviinsa ja postauksiinsa vihamielisiä kommentteja, jotka kohdistuvat hänen ulkonäköönsä, sukupuoleensa, taustaansa ja mielipiteisiinsä. Tyttö julkaisi videon, jossa pyydetään ihmisiä kommentoimaan asiallisesti, mutta se näyttää vain pahentavan tilannetta. Et ole nähnyt kaveriesi kirjoittavan loukkaavia kommentteja, mutta he tykkäävät ja välittävät eteenpäin loukkaavia kommentteja ja vitsejä hänestä.

Kiusaaminen satuttaa. Turvallisen koulupäivän ja myönteisen ilmapiirin rakentamisessa tarvitaan oppilaita, joilla on valmiuksia huomata loukkaavaa kohtelua ja kiusaamista sekä rohkeutta ottaa se puheeksi.

Tässä oppaassa esitellään tukioppilastoiminnan kiusaamisen ehkäisytyöhön tarkoitettuja tehtäviä. Oppaassa esitetään ratkaisuja siihen, miten tukioppilastoimintaa voi nivoa koulun kiusaamisen ehkäisemisen ja siihen puuttumisen rakenteisiin.

MLL tuottaa koulujen tukioppilastoimintaan ja kiusaamisen ehkäisytyöhön materiaaleja ja kouluttaja-apua. Voit tutustua niihin osoitteessa mll.fi/ammattilaisille sekä mll.fi/tilaakouluttaja.